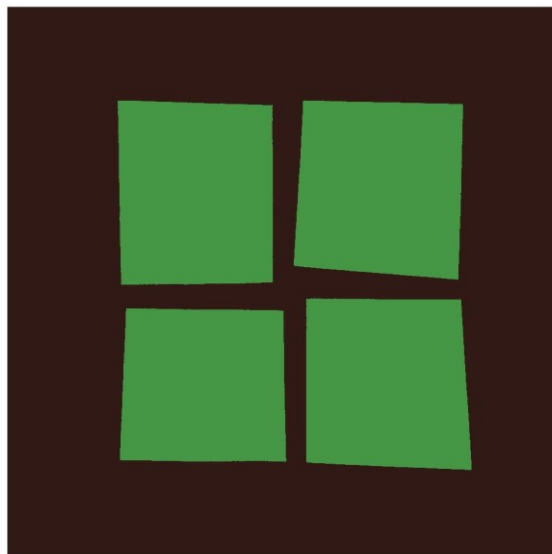

Eva Petrik Gyermekeimmel

Mű a Pázmány Péter Elektronikus Könyvtár (PPEK)
– a magyar nyelvű keresztény irodalom tárháza – állományában.

Bővebb felvilágosításért és a könyvtárral kapcsolatos legfrissebb hírekért
látogassa meg a <http://www.ppek.hu> internetes címet.

eva petrik
gyermekeimmel

Impresszum

Eva Petrik
Gyermekekkel

Indítások iskolás gyermekek
vallási neveléséhez
lelképásztorok és szülők számára

Az eredeti mű címe:
Mit Meinen Kindern Einen Neuen Weg

Fordította: Ligeti Margit
Fedőlapterv: Agnes Falkner

Egyházi jóváhagyással

A könyv elektronikus változata

Ez a publikáció az azonos című könyv szöveghű elektronikus változata. A könyv 1974-ben jelent meg az Opus Mystici Corporis kiadásában. Az elektronikus változat Valentiny Géza prelátus úr, az Opus Mystici Corporis vezetője, engedélyével készült. A könyvet lelképásztori célokra a Pázmány Péter Elektronikus Könyvtár szabályai szerint lehet használni. Minden más szerzői jog az Opus Mystici Corporis tulajdonában van.

Tartalomjegyzék

Impresszum	2
Tartalomjegyzék	3
I. A családnak kell döntenie	5
A család befolyása	5
Mit jelent a vallásos nevelés?	6
II. A gyermek vallásos kibontakozásának természetes előfeltételei	9
Az öröm	9
A hála	9
Csodálkozni tudás	10
Csendben lenni	10
A szimbólumok megértése	10
Segítőkészség és testvériesség	11
III. Helyes mérték a nevelésben mértéktartásra és a középut megtalálására is nevel	12
Szigor és szelídség	12
Ellenőrzés és bizalom	13
Elvhűség és tolerancia	13
Kényszer és szabadság	14
IV. A gyermeki akarat nevelése	16
Mi gátolja az akarat képzését?	16
Kényszer és külső ráhatás	17
Mi mozdítja elő az akarat fejlesztését?	18
Aszkézis	18
Motívumok	18
A kísértések	20
V. A gyermeki lelkiismeret kibontakozása	21
Első tapasztalatok	21
Hogyan neveljük a szülők gyermekük lelkiismeretét?	21
Dicséret és feddés	21
A cselekedetek indítékai	22
A lelkiismeretvizsgálat	23
Átmenet az önálló lelkiismerethez	24
Gyermeki döntés	24
Kétféle mérték	24
Bűnbánat, jóvátétel, engesztelés	25
VI. Istennel a hétköznapiakon	27
A légkör	27
A beszélgetésről	28
Istenről beszéljünk	29
A gyermek és a Szentírás	30
Beszélgetés Istennel: az ima	31
VII. Istennel az ünnepnapokon	35
Spontán ünnepek	35
A vasárnap	35
Az egyházi év ünnepei	37
Advent és karácsony	37
Nagyböjt és húsvét	38

Pünkösöd.....	39
Mindenszentek és halottak napja	39
Személyes ünnepeink.....	39
Kereszttség	40
Elsőáldozás	40
Bérmálás	41
Évente visszatérő ünnepek.....	42
VIII. „Kérdezd meg édesanyádat!”	44
Az apa szerepe a vallási nevelésben	44
IX. Az élet kitágul.....	46
Baráti kör	46
Előretekintés	47

I. A családnak kell döntenie

A család befolyása

A szülők egyik szeme sír, a másik nevet, amikor észreveszik, hogy kicsinyeik kinőnek a kezeik közül. Méginkább akkor, ha már iskolába járnak és a legkülönbözőbb befolyások éreztetik hatásukat.

Ezzel a határozott kijelentéssel: „A tanítónéni azt mondta, hogy az alma egészségesebb” – utasítja vissza Helga a banánt, amit eddig annyira szeretett és nem viszi el tízóraira, hanem almát visz, amiről eddig azt állította, hogy a héját nem tudja lenyelni.

„A tanítónéni azt mondta...” ez az újra és újra visszatérő mondat elég erélyesen tudtára adja a kisiskolás édesanyjának, hogy ki az új tekintély gyermeke előtt. Nehezebb a helyzet, amikor az édesanyjának azt kell bizonyítania Helgának, hogy a padszomszédjának nincs igaza, amikor azt állítja, hogy a gumicsizma „hülyeség”.

Nemrég örömet akartam szerezni gyermekeimnek, ezért megengedtem nekik, hogy választhatnak maguknak valami édességet. Meglepődtem, amikor egy olyan csokoládéfajtához ragaszkodtak, melyet eddig nem ismertek, és az üzletben sem volt feltűnően látható. Otthon oldódott meg számomra a rejtély. A négy tábla csokoládéból mintát raktak ki az asztalon és megállapították, hogy ez éppen olyan, mint a plakáton.

Az biztos, hogy érezhető megkönnyebbülés a szülőknek az, hogy a nevelésben felelős munkatársaik vannak, a tanító, a hitoktató személyében, akikkel problémáikat – részben – megbeszélhetik.

Lényegesen nehezebb azonban a helyzet ott, ahol a befolyások nem megfoghatók. Az iskolába vezető úton plakátok, kirakatok, újságos bódék vannak, a fodrásznál, fogorvosnál képeslapok...

Az iskolatársak és a szomszédok befolyása sokszor nem is tudatosodik a szülőkben. A gyermek új világgal ismerkedik. Hasznos kényszer ez a szülők számára is, hogy ők is ezt tegyék.

A szülők minden további fáradozásában feltétlenül tudatosítani kell azt, hogy ezentúl is a család marad a nevelés első tényezője. A családi légkör adja meg az első hangsúlyokat. Az első benyomások a legmaradandóbbak, mégha később elhomályosodnak is, vagy tudat alá süllyednek.

Az idegen környezeti hatásokat a család megfelelő helyre helyezi. A mindennapi életben elmélyíti, vagy ha szükséges, helyesbíti azokat. Természetes, hogy a szülőknek egyre inkább azon kell fáradozniuk, hogy gyermekeik családon kívüli környezetét minél alaposabban megismerjék. Otthon történhet a nevelés a legtermészetesebben és észrevehető célzatosság nélkül. Mindig az egyes gyermek szükséglete szerint alkalmazhatjuk. Hatása a legjobban megfigyelhető és a legtartósabb.

Sem a tanító, sem a hitoktató nem veheti le a szülőkről a felelősséget, nem pótolhatja őket semmilyen téren sem, főleg nem a vallási nevelés terén.

Az egyik katolikus nevelőintézetben, – ahol a gyermekek havonta egy vasárnapon hazamehettek, a többi vasárnap a kolostori templomban voltak szentmisén, – állapították meg az alábbiakat: (A vizsgálat csak azokra a tanulóakra vonatkozott, akiknek a szülei nem járnak misére.) Az általános iskolások közül az otthon töltött vasárnapon 3-5%, felső osztályosokból kb. 7% volt szentmisén. Ez a százalék amennyire megállapítható volt, az iskola elhagyása után, két éven belül kb. 2%-ra csökkent.

A család tehát mérvadó a gyermek, az ifjú vallási fejlődésében! Ez a felismerés ma gyakran éppen a vallási felelősségtudattal rendelkező szülőkre hat nyomasztólag. Nap mint nap érezzük,

hogy a mai korban mennyire változik hitünk formája, istenkapcsolatunk, egyházfogalmunk. Mennyire ingadoznak a régi értékek. A magunk számára is naponta kell keresnünk, hogyan helyettesítsük az avult értékeket az élőkkel. Olykor arra kényszerülünk, hogy hitünk egész épületét újjáépítsük. Így tehát teljesen világos, hogy gyermekeinket nem nevelhetjük a „rég jó hitbeli hagyományok” szerint, ez már régen nem megfelelő. Sajátos utakat, új lehetőségeket kell keresni, és ez sok szülőt bizonytalanná tesz.

Tegyük fel a kérdést:

Mit jelent a vallásos nevelés?

Egyszerűen: A vallásos személyiség felelősségteljes nevelése már vallásos nevelés.

Ez kettőt jelent: Először is a vallásos nevelés csak akkor hatékony, ha a nevelés egészébe beleépül. Minden nevelés célja az érett, harmonikusan kibontakozó személyiség. Ahogy az embernek nincs egy „vallásos” és külön egy „gyakorlati” lénye, egy „szellemi” és mellette egy „testi” mivolta, hanem mindez egy személyiség, éppúgy nem lehet szétválasztani a „zenei” és „értelmi” képzést, illetve a „testi” és a „lelki” nevelést.

Az igazi jámborság igenli az életet, a világban kell azt megélni és nem a világon kívül. Aki Istent szereti, örül a teremtett világnak és nem veti meg azt. A hangsúlyeltolódás által már túl sok „vasárnapi keresztényt és hétköznapi pogányt” neveltünk. Az egyik modern egyházi ének ezt mondja:

Uram, mért véli sok ember,
hogy a föld siralomvölgy?
Számomra nem kín az élet,
van itt bőven szívöröm.

A jónak, szépnek és vidámnak
szívből mindig örülök.
Mért vágnék én el a földről,
hisz nyomaidra találok.

Nem mentél el Te közülünk,
itt vagy most is mivelünk,
fény sugárzik a kezedből
utat mutat minekünk.

„Hajtsátok uralmatok alá a földet”, ez a mi feladatunk és nem az, hogy azt másoknak átengedjük. Az uralmunk alá hajtás természetesen azt is jelenti, hogy tudjunk a dolgoktól szabadok maradni, anélkül, hogy őket lebecsülnénk, és ne azok uralkodjanak rajtunk.

„Nem csupán az élet periferiáján, hanem az élet kellős közepén és sodrában is találkozunk az élő Istennel.”

Alois Müller könyve egyik fejezetében így ír: „Lehet, hogy így a jámborság világiasabbá válik, de a világ szorosabb kapcsolatba kerül Istennel.”

A fent említett tétel még egy tanulságot rejt: csak vallásos ember nevelhet vallásosan. – Nem a tanítás tökéletessége a döntő, hanem a mi hitelességünk.

„A gyermek számára csak a vállalt és megélt igazság tanúi lehetünk!”

A felnőtt előtt felmerül a kérdés, hogy lehetek én tanú, aki magam is keresek? Éppen, ha keresünk, akkor vagyunk gyermekeink előtt hitelesek! Ne csupán a célt mutassuk meg nekik, hanem az utat is, és ezt jobban megtehetjük, ha csak néhány lépéssel járunk előttük.

Egyik vasárnap a kilátótoronyból akartam a tájat élvezni. Egy apa a kislányával szintén felfelé igyekezett a sok lépcsőn. Az apa hármásával vette a fokokat és hamarosan maga mögött hagyta az óvatosan lépdelő kicsikét. Amikor felérkezett, bátorítólag lekiáltott neki:

– Gyere gyorsan, nézd csak, milyen szép itt!

A kiáltásra a gyerek felnézett ugyan, de édesapját szédítő magasságban látva elveszítette bátorságát. Sírva ült le az egyik lépcsőfokra. Nem maradt más hátra, az apának ismét le kellett mennie és kézen fogni a gyereket. Mindig egy fokkal apja mögött, de végre felérkezett a kicsi.

– No látod, most már ment.

– Igen, de most te is előttem mentél!

Mire az apa csodálkozva mondja:

– Hiszen az előbb is így volt!

– De olyan messze voltál, hogy én nem tudtalak megfogni.

A látszólag hiba nélküli, minden kétségen túljutott felnőtt nem sok segítséget tud nyújtani a serdülőnek, de annál többet az, aki saját példáján mutatja meg, hogyan lehet a hibákat és kétségeket újra és újra legyőzni.

Ha gyermekeinknek probléma mentes, hibátlan világot akarnánk hazudni, ez csak megnehezítené későbbi személyes hitünk kialakulását.

Van rossz, és létezik káosz a világon! Nem tudjuk és nem is szabad ettől megóvni gyermekeinket, de meg kell próbálni felvértezni és felkészíteni őket arra, hogy szembeszálljanak ezekkel.

Sok szülőnek egyszerűbb lenne, ha meghatározott elvekhez tarthatnák magukat és csak a vallási nevelés „receptjét” kellene alkalmazniok, mint nap-nap után azt kérdezni maguktól: melyik utat kell járnom becsületesen gyermekemmel együtt.

Ez a kérdésfeltevés minden valószínűség szerint megóv egy végzetes hibától, hogy eltúlozzuk a jót.

A jámbor túltáplálás épp oly káros, mint a hiányos táplálkozás.

„Egy jó katolikus házból való” 16 éves leány mondta ijesztő természetességgel: „A jámbor szövegből egész életemre elegendem van!”

Amit az ember folytonosan hall, az nem érinti mélyebben, legjobb esetben megszokottá válik. Pedig „a megszokás nem nevelési elv.” Akadályozza az egyéni gondolkodást, gyengíti az akaraterőt és az ítélőképességet. Éppen azoknak az erőknek a kibontakozását gátolja, amelyek nélkül a keresztény ember nem válhat nagykorúvá.

Roszsabb esetben a gyermek kiépíti védekezési berendezését és ezt az adott pillanatban bekapcsolja. Ez később arra vezet, hogy e terhes kényszertől szabadulni akarva, a fürdővízzel együtt kiönti a gyereket is.

Jámbor túlzás az is, ha Istent úgy tüntetjük fel, mint a mindennapi történések közvetlen okozóját, és így szinte „bakterré” degradáljuk, aki óránként figyeli, hogy rendben mennek-e a dolgok.

A kisgyermek titokzatos képzeletvilágban él és szinte mágikus hit vezet. Ennek megfelel az, hogy holnap ismét süssön a nap, vagy hogy édesanyja megtalálja elveszett gyűrűjét.

Az iskolás gyermek, ha helyesen irányítják, már érettebben gondolkodik. Megtanulja, hogy Istent lássa sorsunk irányítójának, még akkor is, ha vezetése nem mindig tapasztalható közvetlenül. Megköszöni Neki a napot, amely a fellegek mögött is ragyog. Kéri, hogy vigasztalja meg édesanyját, ha szomorú, és derítse újra jókedvre.

Isten a teremtet világ alkotója, de nem nyúl bele folytonosan a „gépezetbe”. Ezt a már reálisabb gondolkodású iskolás jól megérti.

Drasztikusan mutatja be ezt Salzia Landmann vicce:

Mórickában a hitoktató fel szeretné ébreszteni a vallásos érzést. Egy téli napon a szabadban sétálva érzélgősen így szól:

– Nézd, a jó Isten milyen szépen befagyasztotta a tavat! Mire Móricka:

– Nagy kunszt, télen!

Teilhard de Chardin ezt írja: „Ő (Isten) viszi véghez azt, hogy a dolgok megvalósuljanak.”

II. A gyermek vallásos kibontakozásának természetes előfeltételei

Az első fejezetben azt fejtegettük, hogy a felelősségteljes nevelés egyben vallásos nevelés is. Menjünk egy lépéssel tovább. A vallásos nevelés feltétele az erények alapjául szolgáló természetes jellemvonások kibontakozása. A legjobb magból sem fejlődik egészséges növény, ha nincs megfelelő táptalaja. A lelki fejlődés talaja a természetes jellem: „Gratia supponit naturam!” A kegyelem a természetre épít.

A következőkben közelebbről világítunk rá a gyermek egészséges lelki fejlődésének néhány természetes alapfeltételére.

Az öröm

Szabina iskolatársainál farsangolt. Mikor Mártonéktól jött haza, égett az arca, a gyomra émelygett, egy csomó apró ajándékot hozott a tarsolyában. Kérdésemre, hogy mit csináltak, vállvonogatva csak annyit mondott: mindenfélét.

Mikor Mihályéktól jött meg, egyetlen kincset szorongatott a kezében, a szeme ragyogott. Még az ágyban is mesélt testvéreinek. A legkisebb részleteket is elmondta.

– Hol volt jobb, Mártonéknál vagy Mihályéknál? – kérdeztem.

– Mihályéknál – válaszolta gondolkodás nélkül, és egy kis idő múlva így folytatta. – Tudod, Mártonéknál mulatságosan hancúroztunk, de Mihályéknál olyan derűs volt az együttlét.

Milyen finom megkülönböztetés. Lehet nagyon „mulatságosan” élni, anélkül, hogy igazán és mélyen derűsek lennénk. A családban érezze meg, élje át a gyermek az igazi örömet, azt az örömet, amely az ég felé tárja kapuit, és a boldog istengyermeekséghez vezet.

Az öröm nem a nyüzsgő tevékenységben nyilvánul meg, nem az állandó tréfás kedélyben. Az öröm alapmagatartás, amely abból a biztos tudatból fakad, hogy „jól megvagyunk egymással, olyannak fogadnak el, úgy szeretnek engem a családban, amilyen vagyok.” Ha a gyermek állandóan megéli ezt az oltalmazó örömet, akkor később is tudni fogja, hogy Isten is elfogadta és szereti. Így lesz az élet vidámságából, örömeiből, derűs jámborság.

A hála

A hála olyan tulajdonság, mely szoros kapcsolatban áll az örömmel. Aki nem tekinti természetesnek, hogy kap, az a kicsiségeknek is tud szívből örülni.

„Erika minden ötösért kap egy forintot.” „Péter, ha bevásárol az édesanyjának, mindig vesz magának egy csokit: ez a jutalma!”

Ilyen és hozzá hasonló megjegyzéseket gyakran hallunk gyermekeinktől, és talán titkon egy kis irigység rejlik a lelkükben. Pedig azoknak kevesebb az öröm az életükben, mint nekik. Mert akiket minden szolgálatukért rögtön megjutalmaznak, akiknek ajándékot kapni (pl. rokon látogatások alkalmával) természetes, azok számára az öröm megszokottá válik. A hála nem szoktatás eredménye. („Köszönd meg szépen!”) A hála annak a gyermeknek a lelkében fejlődik ki, akinek a szülei tudnak helyesen ajándékozni, és tudnak neki itt-ott örömteli meglepetéseket szerezni. A hálához az is hozzátartozik, hogy ne akarjunk mindent azonnal viszonzni. Vannak emberek, akik nem képesek elviselni, hogy hálával tartozzanak valakinek.

Irén kézimunkát készített karácsonyra. Egy nagyon szép tűpárnát és egy gyatrán hímzett terítőcskét. A tűpárna elkészítése után sajnos már nem volt többre ideje. – „A tűpárnát nem a nagymama kapja, hanem Gizi néni – mondja a mama – mert ő tavaly olyan szép ruhát adott neked.”

Nagyon eltorzulhat így a gyermek értékmércéje, ha nem követheti szíve hajlamát, nem ajándékozhat aszerint, hanem azért kell adnia, mert anyja véleménye szerint „tartozik” ezzel.

Hány keservesen rászoruló nem fogad el segítséget, mert akkor tartoznék az illetőnek.

Az ember mindig adósa Istennek. Hogyan viseli ezt el, ha nem tanulja meg, miképpen kell hálásnak lennie?

Csodálkozni tudás

A XX. század emberének sok minden magától értetődő. Uralja a technikát, felhasználja az atomerőt, meghatározza a természeti folyamatokat, talán hamarosan az átöröklést is befolyásolja... Mi ejtheti még ámulatba, mi keltheti fel csodálkozását, sőt tiszteletét?

Regina ősszel tulipánhagymát ültetett el a kertben. Amint elolvadt a hó, naponta figyelte a zöld levélkék növekedését. Rövidesen megjelent a bimbó. Egyszer, amikor az iskolából jött haza és édesanyja már a sarokról hallotta lármáját, hirtelen elhallgatott, majd lábujjhegyen lépett édesanyjához.

– Anyu, – súgta egész halkán – a tulipán virágzik. Aztán elmerülten guggolt a virág mellé, és mindkét kezét védően emelte föléje.

Mi mindent tanulhatunk mi felnőttek a gyermekeinktől! Ők közelebb állnak az ősforráshoz, mint mi. Tegyük meg mindent, nehogy túl hamar eltompuljanak, és nehogy azok a képességek, amelyeket bennünk felelevenítettek, magukban tönkremenjenek.

Aki a hétköznapi dolgokban nem ismer tiszteletet, az Istennek is nehezen tudja azt megadni.

Csendben lenni

Csak aki el tud hallgatni a csodálkozástól, vagy – szebben kifejezve – el tud némulni a tisztelettől, az szokja meg ezt a magatartást. Különben minden csak pillanatnyi, futó benyomássá válik számára.

Amikor higanyelevenységű kis kízóinkra gondolunk, felmerül bennünk a kérdés: egyáltalán tud egy gyerek csendben lenni?

Persze ennek sem mi köze nincs ahhoz, hogy nyugodtan üljön, hogy unatkozzék, hogy ne beszéljen (pl. ebben az értelemben: „maradj nyugton, az idegeimre mész!”)

Csendben lenni azt jelenti: szemlélni tudni valamit, egy képeskönyvet, egy rajzot, odafigyelni, amikor valaki valamit megmagyaráz, vagy mesét mond, figyelmesen koncentrálni valamire: társasjátékra, keresztrejtvényre, könyvre...

Egyszóval: tudjon a gyerek egészen intenzíven odafigyelni valakire vagy valamire. Ez élesíti a belső hallását. Sokkal több és intenzívebb élménye lesz, mint a hangoskodónak, olyan értelemben, ahogy azt Christine Busta költeményében kifejezi:

Isten csöndes és jól hall,
ha moccanunk, már ránk ismer...

Csak, ha csendben vagyunk, akkor tudunk mi emberek – már gyermekkorban is – intenzíven Isten felé fordulni. Őt képekben szemlélni, Róla hallani vagy olvasni, akaratát felismerni és Őt imádni.

A szimbólumok megértése

Sok mindent jelből ismerünk fel, és mi is használunk szimbólumokat, hogy megértessük magunkat. A tavaszt az első bimbók, az őszt a vénasszonyok nyara sejtetik meg. Egy virágszál azt mondhatja: „Gondoltam rád” és egy kézszorítás: „Megértettelek!”

Ha az anya megsimogatja gyermeke fejét ez azt jelenti: „Szeretlek!” és ha az apa megveregeti a vállát, ennek az az értelme: „Derék gyerek vagy!”

Egyik gyermekünk zarkózottabb a többinél. Örömet vagy bánatát gyakran csak hosszú idő múlva tudja megosztani másokkal. Néha előfordul, hogy férjem vagy én, este cédulát találunk a párnákon, amin csak ez áll: „Anyu” vagy „Apukám”. Gondosan megőrzöm ezeket a cédulákat. Többet és intimebbet mondanak ezek nekem egy hosszú levélnél.

Ha jól figyelünk, lépten-nyomon szimbólumokat találunk. Korunk nem olyan szegény jelekben, mint gondolnánk, talán csak nem olyan feltűnőek ezek.

Az a gyermek, aki az egyszerű jeleket értelmezni és érteni tudja, az majd a vallás, a liturgia nyelvét is könnyebben érti meg: az oltárt, a gyertyákat, a pap és hívek magatartását és mozdulatait. Mindez kimeríthetetlen gazdagság lesz számára, ha nyitott a lelke.

Segítőkézség és testvériesség

Istenhez nem egyedül megyünk, hanem mint az Egyház tagjai, és ezen az úton egymásra szorulunk. Szükségük van reánk és nekünk is szükségünk van másokra. A felebarát szolgálata bennünket is tovább vezet.

A felebaráti szeretet „caritas” fogalmát sokszor félreértik. „Az ember másoknak szívesebben mossa meg a fejét, mint a lábát” – mondta nemrégén egy ismerősöm. A fejmosás felülről történik. Előbb egy kissé felemelkedünk, hogy aztán lehajolhassunk másokhoz. Ez olyan jó érzés, csak össze ne tévesszük ezt a jó érzést a jó lelkiismerettel.

A lábmosásnál a másikkal egy síkra kell helyezkednem vagy egy kissé lejjebb. Szolidaritás, partnerré kell lennem. Csak ez a „partneri” magatartás az igazi testvériség. Hol tanulhatnánk ezt meg jobban, mint a családban? A testvérek egy síkon állnak, egymásra szorulnak. Össze kell tartaniok, akár akarnak, akár nem. Bár sokszor hallom a panaszt, hogy csak a szülőkkel szemben összetartóak. Megtanulják, hogy rászorulnak másokra, de azt is, hogy az ő segítségük is értékes másoknak.

Az is megérzik egy család légkörén, hogy a szülők, mint partnerek élnek-e a házasságban, vagyis közösen döntenek-e, és megosztják-e a felelősséget, a jogokat és a kötelességeket. Így a férfi és a nő abban a tudatban éli a házasságot, hogy önmagukban tökéletlenek, kiegészítésre szorulnak, és csak egymással válnak egésszé. A szülők és a felnövekedő gyermekek közötti partneri viszony viszont megéretteti az ifjú emberrel saját értékeit és korlátozottságait, és talán képes lesz el is ismerni azokat.

Plébániánkon a családok egyik miséjén párbeszédes prédikáció volt. Megkérdeztek egy diakónust, vajon családja befolyásolta-e és hogyan, hivatása megválasztásában. „Szüleim soha sem mondták, hogy szeretnék, ha pap lennék, – válaszolta – de azt, hogy egymáson segítenünk kell, és hogy szükség van reám is, azt mint gyermek már odahaza tapasztaltam.”

III. Helyes mérték a nevelésben mértéktartásra és a középut megtalálására is nevel

A helyes mérték az a sarkalatos erény, amelyre – mint gondolom – ma a keresztény embernek különösen szüksége van. Régebben túlságosan a visszajáról tekintették ezt az erényt, mint mértékletességet az élvhajhászással és tékozlással szemben. Sőt „bölcsh mértéktartásként” emlegették, amikor valaki leplezni akarta a kockázattól, a rizikótól való félelmét. – A hit az ember legnagyobb kockázata. Istennek nem adhatjuk át magunkat „mértékletesen”, hanem csak egészen, vagy sehogy. De egyoldalú a mértékletességnek még az aszkétikus értelemben vett képe is. A „helyes mértéket” megtalálni annyit jelent, mint elrendezni, helyére tenni a dolgokat, megtalálni a középutat a fanatizmus és a szertelen túlzás között. Lehet, hogy egy szélsőségesen fanatikus ember a hős benyomását kelti, mégis inkább rombol és gyűlöletet szít, mint szeretetet kelt.

Ma a keresztény nevelés legsürgősebb feladata az, hogy a mérték és középut megtalálásához vezessen.

Hogyan nevelhetjük erre leginkább gyermekeinket? Nem intéssel és nem tanítással, hanem azzal, ha magunk is megtaláljuk nevelésükben a helyes mértéket, a középutat a szélsőségek között, még akkor is, ha ez nem mindig a legkönnyebb.

Milyen szélsőségekről van szó? Próbáljuk megtalálni azokat, amelyek a mindennapi nevelésben minduntalan előfordulnak.

Szigor és szelídség

Egy édesapa azzal dicsekedett, hogy „szigorúan” neveli gyermekeit. Lehet, hogy bárhova elviheti őket, és a gyermekek rendszeren fognak viselkedni, hisz jól vannak dresszírozva, paríroznak apjuknak. De félős, hogy az apa talán szándékosan nem veszi számításba, hogy a dresszúra csak addig tart, amíg érzik a szigorú kezet, nem belátásból, belső tartásból viselkednek jól. Engedelmeskednek, mert félnek a büntetéstől, és nem azért, mert szeretik az apjukat. Viszont az az édesanya, aki természeténél fogva szelíd, legszívesebben csak szelídséggel nevelné gyermekeit. Ez könnyen állandó engedékenységgé válik. A gyermekek egyre többet kívánnak és követelnek, az engedékenység nőtön-nő és amit az édesanya biztosan nem várna, a gyermekek egyre elégedetlenebbek és végül is boldogtalanok lesznek, mert senki sem szorítja őket korlátok közé, és nem találnak olyan keretet, amelybe beleilleszkedhetnének. Mindig tiltani és parancsolni, vagy egészen elengedni a gyeplőt, igen kényelmes dolog. Lényegesen megerőltetőbb, ha a gyermek iránti szeretetből minden alkalommal külön döntjük el, hogy mit lehet tőlük megkívánni, és mennyire kell következetesnek maradnunk. Lehet-e vajon itt-ott kivételt tenni, meglepetést készíteni, vagy éppen szemet hunyni egy kis hiba felett.

Sokat gondolkoztam azon, miként tudnám rendetlen leánykáimat rendszeretire nevelni. Végre kitaláltam egy elég jó módszert. Mindegyikük holmiját, amit széthagytak, a takarításnál összeszedtem, és ebédnél a helyükre tettem. Amikor hazajöttek az iskolából, először el kellett rakniuk azokat, és csak azután ülhetek asztalhoz.

Egy alkalommal olyan vendégeket vártunk, akiket a gyerekek nagyon szerettek. Barátaink már délelőtt megérkeztek. Iskola után a gyerekek boldogan rohantak a nappaliba köszönni. Barátaink derűs mosolya a terített asztal és az ott felhalmozódott holmijuk felé terelte tekintetüket. Büszke lévén „pedagógiai ötletemre” következetességből ezen a napon sem akartam lemondani a bevált módszerről, sőt a vendégeket is felvilágosítottam eljárásom értelméről.

A kislányok arca megmerevedett. Kettő közülük tüstént kiszaladt a szobából, a másik kettő nagyon kényszeredetten üdvözölte a vendégeket. A hangulat elromlott. A továbbiakban egészen lehetetlenül viselkedtek, (és ennek én voltam az oka). Az ebéd és a délután kedélytelenül telt el. Ez a megszegyenítés nagyon sértette őket, és jó időbe tellett, míg túljutottak rajta. Helytelen következetességemet utólag nagyon sajnáltam, de már nem tehettem meg nem történtté a dolgot.

Isten a szeretet, – de nem teljesíti minden kívánságunkat. Isten bíró, – de nemcsak igazságosan ítél, hanem irgalmas is. Hogyan higgyék ezt el gyermekeink és hogyan éljenek eszerint, ha nem tapasztalják mindezt odahaza.

Ellenőrzés és bizalom

Biztos, hogy főleg a kisgyermeket ellenőrizni kell. Megmosta-e a nyakát, tiszta-e a füle, megette-e a tízórait, hogy áll a leckéivel?

Éppen az ellenőrzés mutatja meg a gyermeknek, hogy édesanyjának van számára ideje, és törődik vele. Ez biztonságérzetet ad neki. De arra, hogy magabiztos és önálló legyen, már korán lehetőséget kell nyújtani, ennek kibontakoztatása érdekében. Legyen egy kis saját birodalma, amelybe senki be nem hatolhat. Legyenek olyan feladatai, melyeket önállóan és ellenőrzés nélkül végezhet el. Igen jogos kívánsága az iskolás gyermeknek, hogy legyen egy zárható fiókja, amelybe sem testvérei, sem szülei nem nyúlhatnak be. Legyen egy növény, amelyet ő maga gondoz, egy háziállat, amelyet reá bízta.

A nevelés művészete ez: a serdülő emberkét egyre kevésbé ellenőrizni, és így megmutatni neki, hogy mindig jobban és jobban megbízunk benne. Méltónak mutatkozik majd erre, ha érzi, hogy bizalmunk nem vak. A vak bizalom az embert nevetséges helyzetbe hozhatja, sőt olyan szituációt teremthet, amely éppen a fiatalnak lenne kínos.

Anna 16 éves korában a bizalom jeleként megkapta a hön óhajtott kapukulcsot szüleitől. Ez azt jelentette, hogy 9 óra után is kimaradhat. Anna méltó is volt a bizalomra. Kérdezősködés nélkül mindig beszámolt, hol és kivel töltötte az estét. A megbeszélte időben mindig pontosan otthon volt. Néhány évig minden kifogástalanul ment. Később a szülők nem sokat törődtek azzal, ha leányuk nem számol be pontosan estéiről. Tizennyolc éves korában Anna egyik este későn és feldúltan jött haza. Anyja kérdő szemmel nézett rá. Erre kitört: „Hiszen azt sem kérdeztétek, hová megyek! Nem is tudátok volna, hogy hol keressetek!”

Semmi sem kínosabb a fiatalnak, az állandó ellenőrzésnél. („Úgy bántok velem, mint egy pólyás babával!”) – Azt akarja, hogy komolyan vegyék. Ha valakit komolyan veszünk, megbízunk benne és aggódunk is érte.

Isten mindent tud, – de nem kém. Isten mindenható, – de szabad akaratot ad az embernek.

Elvhűség és tolerancia

Minél nagyobbak lesznek gyermekeink, annál határozottabban alkotnak véleményt, és elég sokszor kell tudomásul vennünk, hogy az nem egyezik a mienkkel. Gyermekeink elvárják, hogy meghallgassuk őket és elismerjük nézeteiket. De azt is elvárják, hogy legyenek elveink, és elismeréssel adóznak, ha elveink mellett kitartunk. Az ifjú nemzedék joggal követeli a türelmet, a toleranciát. Csak ha ezt megadjuk nekik, akkor kívánhatjuk meg tőlük is. A hatalom érvényesítése, a lebecsülés, a nevetségessé tétel olyan eszközök, amelyeket a felnőttek sajnos gyakran alkalmaznak, különösen, ha nincsenek igazi érveik. Elvhűség és tolerancia nemcsak létezhetséggel, hanem fel is tételezik egymást. Akinek nincsenek elvei, nem foglalhat állást másokkal szemben sem. Akiben nincs türelem, és mások véleményét meg sem hallgatja, azt a gyanút kelti, hogy attól fél, hogy maga is elbukik. Ökumenikus kérdéseket sem lehet azzal megoldani, hogy feladjuk elveinket, hanem keresnünk kell a közös utakat.

A szomszéd család evangélikus vallású gyermekei egy napig vendégeink voltak. Beszélgetést hallok a gyerekszobából.

- Ti miért mentek el, amikor hittanóránk van az iskolában?
- Mert mi valami mást hiszünk, mint te.
- Milyen mást?
- Nem tudom.

Hála Istennek – gondoltam – nem nekem kell őket felvilágosítanom a különbségekről. – Ebédhez hívtam később a gyerekeket és meglepetéssel hallottam, hogy mindketten ismerték a mi asztali imánkat.

- Mi is mindig ezt imádkozzuk.
- Ez nem más?
- Ugyanaz.
- És még mi ugyanaz?

És lám egy egész sereg hasonlót tudtak. Nem az-e az igazi tolerancia: testvért látni a másokban, akinek ugyanaz a célja, mint a mienk, és közös utakat keresni, még akkor is, ha a különböző álláspontokat nem is lehet megszüntetni.

Ezt a toleranciát kell megtanulnunk, és erre kell megtanítani a gyermekeinket is, nemcsak azok irányába, akiknek más a politikai felfogásuk vagy más a hitvallásuk, de különösen akkor, ha az Egyházon belül találkoznak különböző áramlatok. Ha azt akarjuk, hogy ezek a termékeny megújulás, az élet folyamán egyesüljenek, akkor a bizalmatlanság, a türelmetlenség gátjait le kell bontanunk.

„Én vagyok az élet”, – mondja magáról Az, Aki mindannyiunk mértéke és középpontja.

Kényszer és szabadság

„Én vagyok az apa, amit mondok az úgy van! Itt nincs helye vitának!” – Sajnálunk kell azt, akinek arra van szüksége, hogy ilyenféleképp hivatkozzék hivatalára és méltóságára. A mai családban már nincs helye az ilyen „hivatali tekintélynek”, amint az még a patriarchális társadalomban volt. Régebben az uralkodó volt az elismert államfő és a társadalomban is megvolt a tisztségviselőnek a tekintélye. Voltak „gazdák”, „háziurak”, és „földesurak”... A családban ez a tekintélyre épülő légkör volt az atyai hatalom támasza is. Ma a demokratikus társadalomban nincsenek ilyen támaszok. Tekintélye csak a hitelt érdemlő személyiségnek van.

Feri nagyon jókedvűen jött haza.

- Nézd papa, – örvendezik – találtam tíz forintot: Berkes bácsi zsebéből esett ki.
- Mi az, hogy találad? – méltatlankodik az apa. – Hiszen láttad, hogy Berkes bácsi vesztette el. Azonnal vidd neki vissza!

Feri csalódottan kotródik el. Útközben elmegy a trafik előtt és eszébe jut, hogy itt vett a papa pár héttel ezelőtt cigarettát. A trafikos néni tévedésből 20 forinttal többet adott neki vissza. A papa tolvaj módra örült ennek, és valamit motyogott a talált pénzről. Mikor ideért gondolatában Feri, bement a trafikba és a tíz forintért megvette a Micky-Maus kifestőkönyvet. Teljesen igazolva érezte magát. Ebben az esetben az apa hitelét vesztette előző magatartásával.

Ha mi szülők nem akarunk igazságtalanul kényszert gyakorolni, akkor minden parancsot és tilalmat nagyon gondoljunk meg, és soha ne utasítsuk rendre a gyermeket megfontolatlanul.

A kisgyermeknek persze nem lehet minden rendelkezésünket megindokolnunk. Ez meghaladná felfogóképességét. Szilárd keretre van szüksége, hogy biztonságban érezze magát és néhány olyan „játékszabályra”, amit a szülő és a gyermek is következetesen betart. Az ilyen szabályok révén a gyermek elsősorban a szülők szeretetét és nem a hatalmát érzi meg.

Minél nagyobb lesz a gyermek, annál többször kérdezi meg az egyes rendelkezések értelmét. Az ilyen kérdések semmiképpen sem pimaszságok. Szükségesek ahhoz, hogy a gyermek megtanuljon önállóan ítélni és éppen azért értelmi képességének megfelelően meg kell azokat

válaszolni. Az engedelmességnél sem szabad a gyermeket megfosztani a szabad döntés minden lehetőségétől. Ezzel elvonnánk tőle még az esélyét is annak, hogy valaha is megtanuljon szabadon dönteni. Lassacskán a gyermeknek egyre több szabadságot adhatunk. (Természetesen nem úgy, hogy alkudozunk vele.) Így megtanulja, hogy nem mindig könnyű a döntés. Ezt is gyakorolni és próbálgatni kell, például azzal, hogy maga rendelkezik zsebpénzével, vagy hogy a családdal közösen dönt – tegyük fel – a vasárnapi kirándulás céljáról.

Ebben a szellemben értettem meg, amit az első osztályos kislányom mondott:

– Nincs leckénk, de a tanítónéni azt mondta, hogy aki akar, készíthet szorgalmi feladatot.

Gondolkozott egy kicsit, és végül úgy döntött, hogy nem ír. Később eljött a barátnője:

– Anyukám azt mondta, hogy muszáj szorgalmi feladatot csinálnom.

Azt hiszem, hogy ez az ügybuzgó mama alaposan félreértette a tanítónő szándékát.

A nevelés célja az, hogy a serdülő képes legyen éretten dönteni úgy, hogy a tekintély közbelépése fölöslegessé váljék. Éppen így a lelki nevelés célja a nagykorú keresztény ember kialakítása, aki szabadon dönt Isten parancsai és az erkölcsös cselekvés mellett. Az Egyház sem gyakorolhat lelki kényszert az emberekre, de hirdetheti Isten igéjét úgy, hogy az ember szabadon elfogadja azt.

IV. A gyermeki akarat nevelése

Naponta újra tapasztaljuk, hogy nem elég, ha ismerjük Isten akaratát, hanem úgy kell akarnunk, amint Ő akarja. A következő lépés a megismerés és törekvés tettere váltása. Ez többnyire a legnehezebb, hiszen senkit sem vezet pusztán az értelme és az akarata, hanem ösztönei és környezete is befolyásolják.

Ezért lényeges támasz a gyermek vallási fejlődése érdekében, hogy a „jórakész” akaratot kifejlesszük és erősítsük benne.

Itt néhány kérdés merül fel a szülők számára: Hogyan fejlődik a gyermek akarata?

Mi mozdítja elő, vagy mi hátráltatja ezt a fejlődést?

Hogyan lehet a gyermek akaratát a jóra irányítani és végül vallásilag motiválni?

Mi gátolja az akarat képzését?

Az akarat kibontakozásának első jelei a szülőknek többnyire nem a legkellemesebbek. Körülbelül hároméves korban a kisgyermek a dackorszakba jut. Az édesanyjának jellemző panasa ilyenkor, hogy a gyermek olyan makacs, olyan akaratos. Nem egészen így van. A gyermeknek még nincs saját akarat, még csak keresi azt. Az első lépés a keresés útján: semmiképpen sem azt akarni, amit mások mondanak. Hogy ő a kis „személyecske” mit akar, azt sokáig maga sem tudja. Az teszi ezt az időszakot oly nehezzé, hogy az első lépés az önállóság felé: az ellenkezés. Ha ezt erőszakkal elnyomják, akkor a második lépés, saját akaratának pozitív kibontakozása, már meg sem történhetik. Az ilyen gyermek mindig „jó”, mindig engedelmes, mert már nem mer semmire saját magától vállalkozni. Ez a félénk jóság az édesanyját ne büszkeséggel, inkább aggodalommal töltse el, mert később vajon kinek fog ez a gyermek ugyanígy feltétlenül engedelmeskedni?

A szülők és nevelők számára az akaratképzés még nehezebb fázisa: a pubertás. A kamasznak meg kell tanulnia, hogy megalkossa saját véleményét, megalapozza saját világnézetét és végül is a szülők által közvetített gyermeki hitet önálló vallásossággá alakítsa. A helyzet hasonló, mint a dackorszakban. Mielőtt saját véleményét alkothatna magának, előbb minden más nézetet meg kell kérdőjeleznie, sőt néha szinte meg kell tagadnia.

Fárasztó időszak ez. A szülőket gyakran maradinak tartja, tanácsaikra lefitymáló ajkbiggyesztés a válasz. Ritkán kerül sor igazi beszélgetésre, mert a serdülőnek még meg kell keresnie a maga érveit.

Ijesztő időszak ez. Látszólag sok mindent eldob ebben a krízisben abból, amit a szülők gyermekeiknek „az életre” adni akarnak. Éppen mélyen hívő családokban fordulhat elő, hogy a kamasz gyerek a család vallási életében már nem, vagy csak észrevehető kedvetlenséggel vesz részt. Kikapcsolódik a közös imákból, vásár- és ünnepnap előtti estéken mindig van valami sürgős programja, talán vasárnap már nem is jár a szentmisére. Nagy gond a szülőknek, hogy miként fogja a gyermek ezt a krízist átvészelni. Minden azon múlik, hogy ezt a türelmi időt, ami ahhoz szükséges, hogy a serdülő magára találjon, szívesen megadják-e neki. Csak így juthat el az egyéni meggyőződéshez, és csak így találhatja meg újra és élheti meg a maga személyes és új formát öltött hitét. Minden kényszer különösen káros lenne ilyenkor, csak fokozná az ellenállást és akadályozná az önmagára találást.

Amikor a fiatal megtalálta egészséges, öntudatát, akkor már el lehet vele beszélgetni. Még ha az álláspontok el is távolodtak, most már hidat lehet köztük verni a kölcsönös tisztelet és önbecsülés révén. Az az ifjú, akit teljes értékűnek tekintenek, tiszteletben tartja mások álláspontját, és hajlandó azon elgondolkozni. Csak így lesz a szülők hite ismét segítség a fiatalok számára.

Kényszer és külső ráhatás

A kényszer a nevelésben nagy veszély az akaratképzés szempontjából. Lényegesen burkoltabb, de nem kisebb veszély a nevelésben, a külső ráhatás, – a manipuláció. A környezet erősen befolyásolja az ítélő és gondolkodó képességet, de a szabadakaratot is. Felnőttekre és gyermekekre egyaránt hat a környező világ, a maga tömegközlelési eszközeivel, reklámjaival, közvéleményével.

Mindenki szíjjal hordja a füzeteit! – kiáltotta Réka és becsapta az ajtót. Ezzel füzeteit és tankönyveit átszíjazta és a hóna alá csapta. A következmény: szárfülek és elrongyolódott kötések.

– Minek kellett neki születésnapjára okvetlenül az a drága „haláli sikk” aktatáska, ha most meg ezt az ostobaságot majmolja? – bosszankodik az apa. – Mi az, hogy mindenki így hordja? – és szemrehányóan néz a feleségére, mert, bár nem vallja be, de a gyermekkel kapcsolatos minden probléma miatt mindig őt hibáztatja. S mivel az hallgat, bosszúsan issza meg a reggelijét és felugrik.

– Munka előtt még bemegyek a Mercur autóvállalathoz körülnézni. Az új kocsinak tágasabbnak kell lennie mint ez, nőnek a gyerekek...

Mire az asszony tréfásan:

– Talán egy mikrobusz volna a legjobb!?

De a tréfa rosszul sül el.

– Mit gondolsz! Mit szólnának az emberek, ha akkora monstrumban kocsikáztatnám a családomat a városban – kiáltja az apa és azzal becsapja az ajtót...

Az asszony magára marad gondolataiba merülve.

Persze, hogy sem magunkat, sem gyermekeinket nem tudjuk minden külső befolyás ellen tökéletesen megvédeni. Már azzal is sokat nyerünk, ha legalább az összefüggéseket tudatosítjuk. Egy biztos, ha gyermekeinket meg akarjuk erősíteni az idegen befolyások ellen, akkor nekünk magunknak kell nevelésünkben a befolyásolást – amennyire lehet – elkerülni.

Miben áll a befolyásolás a nevelésben? Szorosan véve mindabban, ami „megspórolja” a gyermeknek, hogy önállóan gondolkodjék, vagy megnehezíti azt. Ami megakadályozza vagy lehetetlenné teszi a szabad döntést. Dresszúra vagy szoktatás addig jogos, amíg a gyermek nem képes a szabad döntésre. Amint kibontakozik gondolkodó- és ítélőképessége, az előbbieknél – mint nevelőeszközöknek – egyre inkább háttérbe kell szorulniuk, sőt meg kell szűnniük.

A csecsemőnek az étkezéshez és a pihenéshez szükséges a maga megszokott időpontja, de a felnőtt, aki kiállhatatlan lesz, ha a vacsorája a megszokott időben nincs az asztalon, ha le kell mondania a szokásos cigarettáról, vagy az ebéd utáni szunyókálásról, borzalom a környezetének.

A kisgyermek édesanyja példáján tanul imádkozni. A reggeli, esti és asztali ima jó szokásává válik. De az a tizenkétéves, aki csak megszokásból imádkozik, az tizenhatéves korában már biztos, hogy nem fog imádkozni.

Alfred Petzelt azt mondja: „Pusztán szoktatással nem alakul ki a jellem”. Végül is az a megnevelt ember”, akinek szokásaitól függetlenül is van tartása, aki nem lesz szokásainak rabszolgája.

Az ígéretés és a fenyegetés rossz nevelőeszközök, de nem tévesztendő össze a jogos jutalmazással és büntetéssel.

– Margit, ha elmosogatsz, kapsz két forintot!

– Ferkó, maradj mellettem, mert jön a mumus! Margit nem azért mosogat, hogy anyját megkímélje a munkától, hanem önzésből. – Ferkó nem ismerkedik meg az utcai közlekedés veszélyeivel, hanem fél a mumustól.

Még sokkal felelőtlenebb, ha olcsó és hazug ígérekkel és fenyegetésekkel Istent degradáljuk nevelési segédeszközzé:

– Ha mindent szépen megeszel, a jó Isten szép időt ad, és kisüt a napocska!

– Hallod, hogy dörög az ég? Haragszik a jó Isten, mert kiszaladtál az udvarra.

Milyen borzalmasan eltorzult istenkép lesz ebből.

A hirdetések is befolyásolnak, amikor az ösztönökre és érzékekre olyan erős hatást gyakorolnak, hogy az értelem működését messzemenően kikapcsolják.

„A felnőttek dohányoznak!” – ez a jelszó az érvényesülni akarás ösztönét használja ki. Egy másik plakát olyan étvágygerjesztő, hogy a nyál összefut az ember szájában, ez a táplálkozási ösztönre épít stb.

A nevelésben, főleg a hitbeli nevelésben sokszor élnek vissza az érzelmekkel.

– Karácsonykor megint igazán jámbor leszek – mondta egy ismerősöm, – még templomba is elmegyek! Az énekek, a tömjénillat, a nagy fenyőfák az oltár két oldalán, és kint a hideg téli éjszaka arra emlékeztetnek, amikor gyermekkoromban a szüleimmel mentem az éjféli misére.

Mit ért ez a szegény, „igazi jámborságon”? Valószínűleg annyit, mint az, aki azt mondta:

– Zenés mise a Mátyás-templomban, az igen, de egy közönséges mise, az semmit sem mond nekem!

Biztos, hogy az érzelemnek is megvan a maga helye a vallásosságban, talán támasza is lehet, de az érzelem önmagában, kevés. Mit ér a legszebb keret kép nélkül? Biztos, hogy az érzelmeket könnyebben lehet a nevelésben átadni, de lássunk világosan: így még semmit sem értünk el, ha általuk nem sikerül az igazi tartalmat is közvetíteni. Sokan kifogásolják a modern templomokkal és liturgiával kapcsolatban, hogy nem nyújtanak semmit az érzelemnek. Ezáltal azonban rákényszerülünk, hogy a lényegig hatoljunk.

Mi mozdítja elő az akarat fejlesztését?

Aszkézis

A helyesen értelmezett aszkézis az akarat gyakorlása és erősítése a jóra. Megszoktuk, hogy az aszkézisben mindig csak negatívumot lássunk: önmegtagadást, lemondást, tehát valami örömtelen cselekedetet. Pedig pozitív érték is van benne.

Gyakorlással erősíthetjük emlékezetünket, tréninggel edzhetjük izmainkat. Az aszkézis sokkal több, mint akarat tréning. Gyakorlat, mely a „te”-re tekint, a másik emberre, és végül Istenre. Aki a másakra irányítja tekintetét, az nem nézhet egyúttal önmagára és a maga kívánságára.

Tanulja meg korán a gyermek, hogy nincs szüksége mindarra, amit megkaphatna, és nem kell mindenütt ott lennie, ahová elmehetne.

Az első cseresznye a legdrágább, de pár héttel később már jobb ízű. Amíg várjuk, hogy élvezhessük, az örömünk is növekszik. Két babát intenzívebben lehet szeretni és gondozni, mint tizenkettőt. A színház csak addig jelent újdonságot, amíg nem válik rendszeressé és magától értetődővé. Aki gyermekkorában megtanulta, hogy megelégedjék az „egy” kiválasztásával, az majd később is tudja a világ javait értékelni és tud válogatni köztük. Nem a dolgok uralkodnak majd felette, hanem ő fogja azokat uralni.

Motívumok

Csak igazi indítóokok ébresztenek pozitív vágyakat, és erősítik az akaratot értékes cselekedetekre. A nevelő feladata, hogy a gyermeket megfelelő indítékokkal addig sarkallja, amíg maga is helyesen tudja irányítani cselekedeteit.

A konkrét „spórolási” cél (pl. biciklire, vagy síre) biztosan jobban ösztönzi a gyermeket, mint takarékbetétjének elvont, számszerű növekedése.

Ugyanez áll vallási téren is. Mi itt az irányadó?

Szerintem a következő elvek látszanak lényegeseknek:

A szeretet erősebb cselekvési motívum, mint a kötelesség. Nemcsak azért veszünk részt a szentmisén, hogy vasárnapi kötelességünknek eleget tegyünk, hanem, mert Krisztust szeretjük, s ezért akarunk résztvenni lakomáján, áldozatában.

„Az ima keresztény kötelesség”, ez semmit nem mond a gyermeknek, viszont saját tapasztalatából érzi a szükségét annak, hogy valaki olyannal kibeszélhesse magát, akit szeret. Ebből a tapasztalatból kiindulva könnyebben rátalálhat az imára.

Az emberi cselekedet annál értékesebb, minél inkább a felebarát és Isten felé irányul, nem pedig önmaga és saját hiúsága felé.

Peti egy Matchbox-autót ajándékozott Palinak. Miért? Több eshetőség állhat fenn:

– Elmondom majd az atyának, hogy áldozatot hoztam. Ez egy jócselekedet volt! (Jó fiúnak látszom.) vagy:

– Láttam mennyire szeretné, nekem több van, mint neki, ezért odaadtam. (Még, ha áldozat is volt.) vagy:

– Nem tudom örült-e neki, rögtön elszaladt vele. Ez nem is fontos... a jó Isten biztosan örült.

Persze az ilyen magatartás nem alakul ki máról holnapra. Karöltve kell haladnia a gyermek fejlődésével. A kisgyermek természeténél fogva énközpontú, és csak lassan nyílik meg mások felé. A nevelőnek türelemre van szüksége. Értelmetlen dolog áldozatot kikényszeríteni akkor, amikor még nincs meg a gyermekben a szükséges lelki hozzáállás.

Ahelyett, hogy felszólítanánk őt arra, hogy ajándékozza oda a játékát, fel kell ébresztenünk benne azt a lelkiületet, (szeretet, részvét...), amely arra készteti, hogy önmagától is szívesen adja oda azokat.

Meg kell látnunk a veszélyeket is. Lehet, hogy egy motívum nagyon nemesnek látszik, és mégis igen önző. Vannak olyan gyermek-imák is, amelyek burkoltan ilyen beállítottságot fejeznek ki:

Órangyalkám...

légy vezérem, hogy amíg élek

mindig jó és jámbor legyek.

Ha meghalok vezess be,

jó Istenhez mennyekbe!

Nincs önmegszentelődés felebaráti szeretet nélkül. Csak az ad igazán, (akár szavakat, akár tetteket, ajándékot vagy önmagát) aki ezt nem azzal a rejtett gondolattal teszi, hogy majd mindent visszakap (itt, vagy a túlvilágon).

Megvallom megdöbbenett, amikor nyolcéves kislányom hittanfűzetében ezt a rajzot láttam: nagy „spórkassza”, MENNYEI KASSZA felírással. Ebbe hullnak (szó szerint) a jócselekedetek, amelyek a végén a kassza fenekén csengő aranyakká válnak.

Mit gondolsz – kérdeztem – mi jobb, ha magadnak gyűjtesz egy forintot, vagy ha a testvérednek veszel egy kiflit, mert éhes? Zsófi az utóbbit látta jobbnak.

– Látod – mondtam –, jócselekedetet is gyűjthetünk önmagunknak vagy egyszerűen másoknak ajándékozhatjuk. Elrejthetjük lelki ládikánk mélyére, azaz gondosan őrizgethetjük őket, hogy aztán gyönyörködve számolgathassuk, vagy egyszerűen a jó Istenre bízhatjuk, hogy tegyen vele amit akar.

Néha a kézenfekvő motívumok a jobbak, mint a legmagasztosabbak. A gyerek egye meg azt ami a tányérján van, azért, hogy erős legyen, és ne azért, hogy az őrangyala örüljön.

Mikor Helga iskolába kezdett járni, gyakran hallotta: szépen írd meg a feladatodat, akkor örül a jó Isten! Ez nem sokat számított neki. De egyszer ragyogó képpel jött haza. „Anyukám a tanítónéni azt mondta: Helga, örülök, hogy ilyen szépen írsz.” Éppen olyan boldog lett volna akkor is, ha édesanyjának szerezhett volna ezzel örömet. Ez inkább ösztönözte volna, mint az elvont elképzelés: „örül a jó Isten.”

Helyesebb, ha a gyermek azt éli meg, hogy a felebarátban szerzünk örömet a jó Istennek, vagyis annak, akit szeretünk, örömet kell szereznünk. Később majd rátalál az etikailag magasabb szintre: hogy a mennyországért vagy Isten akarata miatt tegyen valamit. Miért lőjük ágyúval verebket, és pufogtassuk el hiába a legmagasabb indítékot?

A kísértések

„Az igazi kereszténység csak a támadások tüzeiben születik meg” Karl Rahner e szavait így módosíthatjuk: akkor erősödik akaratunk a jóra, amikor a rosszra kísértetünk. A sportoló teljesítményének növelésére nem elég a tréning, küzdelem is szükséges. Ezért pedagógiaiilag helytelen, ha a gyermek melegágyi légkörben nő fel, a család egészséges világában, ahol gondosan távoltartunk tőle minden külső, káros behatást. Egyrészt lehetetlen a gyermeket a kísértésektől megóvni, másrészt, ha felnő, ki lesz a világnak szolgáltatva, mint a betegségnek az, akiben nem fejlődött ki a természetes ellenállás. A megóvás ellensége a helytállásnak.

A TV-ben bemutatott, problémákat felvető filmet a kicsinyeknek ne engedjük megnézni, de a nagyokat ne tiltsuk el tőle, nézzük meg velük együtt és utána beszéljük meg.

Szennylapok nem hevernek otthon szanaszét, de mihelyt elég nagyok a gyermekek ahhoz, hogy egyedül menjenek a fogorvoshoz, vagy a fodrászhoz, nevetséges lenne azt mondani nekik: „Nehogy a kezedbe vedd ott a képeslapokat!” De tájékozódniuk kell, hogy ott mit olvasott, hogy beszélgetés közben tisztázzuk azt, amit kell.

Nem megfelelő iskolatársaktól sem óvhatjuk meg gyermekeinket. Inkább arra kell törekednünk, hogy felvértezzük őket a rossz hatások ellen és inkább ők befolyásoljanak másokat.

Persze minden kísértésben ott a bukás veszélye. Az ember azonban nem egyedül vívja harcát, bízhat az isteni gondviselésben. A Miatyánk kérése: „és ne vigy minket a kísértésbe”, nem azt jelenti, hogy „óvj meg minket a kísértéstől”, hanem „erősíts meg bennünket, hogy el ne bukjunk.”

V. A gyermeki lelkiismeret kibontakozása

Első tapasztalatok

Minden anya átélte már hasonlót:

Marci négykézláb mászik a szobában és felfedezi a világot. Még alig egy esztendő, ezért úgy igyekszik a tárgyakkal ismeretséget kötni, hogy megfogja és a szájába veszi őket.

Regisztrál: az egyik kemény, a másik puha, ez szögletes, ez kerek... de van amihez nem szabad nyúlni. Valahányszor odaér a kezecskéje, (könyvespolchoz, állólámpához, vázához) anyja határozottan azt mondja: „Nem szabad!” és elhúzza onnan a gyerek kezét. Marci mindig újra megpróbálja. Hamarosan, amikor kezét a tilos tárgy felé nyújtja, először anyjára néz, és komoly tekintetét látva magától visszahúzza a kezét. Végül saját maga parancsolja kezének: „Nem szabad!”

Így szerzi meg a gyermek az első fontos tapasztalatot: nem szabad mindent megtennie, amit szeretne és amit megtehetne. Van ami megengedett, és van ami tilos. Ebben a korban a parancsokat és tilalmakat csak az állandó ismétlés vésti be és a szoktatás tartja meg a gyermek lelkében. Még nem tudja tetteit kiértékelni. Még nem ismeri mi a helyes és mi a helytelen. És mégis ez az első felismerés – megengedett és tilos – döntő jelentőségű későbbi lelkiismeretének kialakítása szempontjából.

Hogyan neveljék a szülők gyermekük lelkiismeretét?

Orsi már majdnem hároméves. Amikor a kisbaba folyton sírt, és ő nem hallotta tőle a búgócsiga hangját, nagy labdáját a járókába hajította. A kicsi az ijedtségtől tényleg elhallgatott, de a mama szomorú lett és megmagyarázta Orsinak, hogy mi történhetett volna öcsikéjével. Anyu nagyon komolyan nézett, még sokkal szigorúbban, mint mikor a múlt héten észrevette, hogy Orsi az egész szekrényfalat kék zsírkrétával összefirkálta. Orsi szívből sajnálta, hogy öcsikéjét bántotta. Később türelmesen tartotta neki a cumisüveget és akkor a kisbaba ismét elégedett, a mama pedig jókedvű lett.

Dicséret és feddés

Ahogy növekszik a gyermek, új tapasztalatokat szerez, új felismerésekkel gazdagszik. Lassan kezdi magatartását megítélni. Ez a gyermeki lelkiismeret első foka. Persze ez a lelkiismeret még nem önálló, függ a környezettől, heteronom. A gyermek a cselekedeteit szülei magatartása szerint ítéli meg.

„Jó az, ami a szülőknek örömet szerez: ezért megdicsérnek, rossz az, amiért a szülők megharagszanak: ezért összeszidnak.”

Ez az időszak, amelyben a csírázó lelkiismeret egyrészt nagyon függvényszerű, másrészt rendkívül alakítható, sokat kíván a nevelőktől. Nagyon meg kell fontolnunk a dicséretet és a feddést. Az a gyermek, akivel folyton akadékoskodnak, akit mindig szidnak, soha semmit sem tud szülei, nevelői kedvére tenni, később könnyen aggályossá válik.

Viszont annak a gyermeknek, akinek mindent megengedtek, később nehezebb fog esni, hogy autonóm értékmérővé váljon. Van egy veszély, amelybe minden nevelő időnként beleesik, hogy mindenkor kedélyhangulata, vagy az okozott kár mértéke szerint, és nem a tárgyilagos vétek szerint feddi a gyereket.

Kati mérges volt, mert valami barkácsolása nem sikerült. Dühében nem akarta előlről kezdeni a munkát, elhajította a ragasztós edényt. Egy vázát talált el a kis asztalon. A váza eltört és darabjai majdnem eltalálták a földön játszó Gyurikát. Nagy volt a rémület. Katit megszydták, és ezzel meg is úszta. Tudniillik ez az örökölt otromba váza titkon mindig szálka volt a papa szemében, de a mama kegyeletből nem merte a lomtárba tenni. A mama örült annak, hogy Gyurinak nem történt semmi baja.

Három hétre rá vendégeket vártak. Az anya ideges volt és sietett. Kati, a „nagy lány” segíthetett teríteni. – „Vigyázz, elővesszük a szép porcelán edényeket!” Kati nagyon izgatott volt és igyekezett ügyesen segíteni. Mégis, itt van ni, leejtett egy szép csészét, és az eltört. A mama borzasztó ingerült lett: ilyen csészét már nem lehet kapni, most hiányozni fog a hatodik az asztalról, rém kínos! Legszívesebben magamat pofoznám meg – gondolta –, hogy ezeket a csészéket a gyerek kezébe adtam. De a pofonokat Kati kapta.

Hogy igazodjék el itt egy gyerek? Mind a kétszer eltört valamit, de amikor dacos és mérges volt, azt kevésbé büntették meg, mint az ügyetlenségét. Pedig éppen azáltal alakul ki a gyermek első értékmérceje, hogy szülei miként reagálnak viselkedésére. Ezért legyen a reakció – dicséret vagy feddés – a gyermek magatartásával arányban. Hogyan találja meg a mértéket, ha mindig ugyanazt a nyaklevest, ugyanazt a szidást kapja, akár spenótfoltot ejtett az abroszon, akár kíváncsiságból szétszedte a játékját, vagy megcibálta a kishúga haját, esetleg nekiment az anyjának.

A cselekedetek indítékai

A szülők azzal segítenek gyermekeiknek, hogy tetteiket helyesen lássák, ha velük együtt kutatják azok indítóokait.

Az ikrek házfeladataikat végzik. Rajzot kell készíteniök a vázlatfüzetbe a tavaszi virágokról. Mindkettő nagy buzgalommal dolgozik. Zsuzsi hirtelen felkiált:

– Eltűnt a zöld színesem! – Egy darabig keresi, aztán elcsügged, végül sírni kezd, mert, hogyan lehet tavaszi virágokat rajzolni zöld ceruza nélkül. A család otthonlévő tagjai is segítenek neki keresni. Aztán Zsuzsi kikap rendetlenségéért.

– Miért nem vigyázol jobban a holmidra? – mondja Feri, és szemei huncutul csillognak. Ekkor tűnik fel anyjuknak, hogy Feri az egész keresgélés alatt ülve maradt a székén. Rászól a gyerekekre, hogy álljon fel. Micsoda meglepetés: Zsuzsi zöld színesén ült. Zsuzsi megkönnyebbült. Feri úgy tett, mintha csodálkozna, de ez nem sikerült elég meggyőzően.

– Eldugtad Zsuzsi színesét! Miért? Hiszen láttad, hogy kesereg. Ez már nem volt tréfa!

– Hát – mondja Feri – ma ő is elvette az iskolában az én pirosomat, ő sem kérdezte, hogy szabad-e.

– Ugyan, védekezik Zsuzsi – csak egy pillanatra vettem el, mert az enyémnek kitört a hegye és csak a tízpercben szabad ceruzát hegyezni.

Jó időbe telt, amíg az anya megértette Ferivel, hogy Zsuzsinak ugyan kérnie kellett volna a ceruzát, de nem azért vette el, hogy bosszantsa őt. Ő viszont nyilvánvalóan ezt tette. Zsuzsi tehát sokkal kevésbé hibás.

A gyerekek egy tapasztalattal gazdagodtak. Ha mindketten ugyanazt teszik is, a cselekedet értéke nem ugyanaz, mert különbözők az indítóokok. Ez igen fontos felismerés a lelkiismeret-képzéshez, – és később a gyónási előkészülethez is. Nem elég csak azt kérdezni, mit tettem vagy mit mulasztottam, hanem mindenekelőtt azt kell vizsgálnom, miért tettem vagy mulasztottam ezt vagy azt. (Hányszor terméketlen a felnőttek gyónása, mert a bűnök felsorolása a lelkitükör alapján nem lehet kiindulópontja a javuláshoz szükséges gyümölcsöző igyekezetnek. Könnyebben jutnának el a szándék tisztaságához, ha cselekedeteik „motívumai” után kutatnának).

A lelkiismeretvizsgálat

Ezekkel a megfontolásokkal eljutottunk a lelkiismeret kialakításának másik fontos segédeszközéhez: a lelkiismeret-vizsgálathoz.

Míg a kisgyerek legfeljebb néhány órára tud pontosan visszaemlékezni, az iskolás (néha már a 4-5 éves is) jól át tudja tekinteni az egész napot. Ezért van értelme annak, hogy lefekvés előtt, az esti imával kapcsolatban a gyermekek közösen még egyszer átgondolják a napot. Fontos, hogy először arra emlékeztessünk, hogy mi volt a jó, és csak azután arra, hogy mi nem volt a legjobb, vagy mi volt a rossz. Azok a gyermekek, akiket kizárólag mindig csak a hibáikra figyelmeztetnek, nehezen fejleszthetik ki egészséges öntudatukat. Az esti lelkiismeret-vizsgálatnál lassan egyengethetjük a gyermekekben a magasabb valláserkölcsei ismeretek útját is: „Jó az, amit Isten tőlünk emberektől kíván, rossz az, amit Isten elgondolása ellen teszünk”.

Az anya például így szólhat: most gondoljuk együttesen végig, hogy volt-e ma a jó Istennek öröme Ernőben. – Aztán időt hagy a gyereknek, hogy egyet-mást felsoroljon. Aztán folytatja: persze, nem volt minden olyan jó, mint kellett volna. Ernőnek ismét eszébe jut valami, – holnap ezt majd jobban csináljuk.

Természetesen a mama támogathatja a gyermek emlékezetét, de semmi esetre se sorolja fel a fia rosszait, hogy megszégyenítse őt. Ne játsszon lelkiismeretet.

Az iskolás gyermektől még nem lehet elvárni, hogy a jót egyedül Isten akaratáért tegye, de ha egyszer az érettebb lelkiség magasabb fokán ez bekövetkezik, az abból ered, hogy már gyermekkorában megtanulta az emberek és a dolgok mögött Istent látni. Olykor-olykor erős motívuma lehet a gyermeki igyekezetnek, hogy örömet szerezzen a jó Istennek.

Jutka az első években elég messzire járt iskolába. Egyszer több, mint húsz perces késéssel jött haza. Már aggódtam. Amikor végre megérkezett, – sajnos anélkül, hogy késésének okát előbb megkérdeztem volna –, elég felindultan rendreutasítottam. Szomorúan horgasztotta le fejcskékjét és végül félénken így szólt:

– Azt hittem, örömet szerzek az Úr Jézusnak, ha útközben meglátogatom a templomban. De vajon csakugyan örült-e, ha te ezalatt aggódtál? – Bevallom megszégyenített. Megmondtam neki, hogy az Úr Jézus biztosan örült, mert tudta, hogy jót akart, és most már én is örülök.

Döntően fontos, hogy a gyermek lelki igyekezete arra irányuljon elsősorban, hogy a jó Istennek örömet szerezzen, és ne a büntetéstől való félelméből tartsa meg parancsait.

Tanulja meg, hogy Istenben atyát, Krisztusban testvért szeressen, és ne a szigorú bírótól féljen. Különböző felnőtt korában sem tud majd a törvény iránti puszta engedelmisségen túl az igazi istentisztelethez eljutni.

A gyermeknek például ezt a magatartást kell megélnie: Vasárnap szentmisére megyünk, mert szeretjük Jézust és vele szívesen mutatunk be áldozatot az Atyának, és örömmel veszünk részt az ünnepi lakomán. Nem pedig azt: Vasárnap misére kell mennünk, mert ez parancs. Óvakodjanak a szülők attól, hogy a gyermeket ideiglenes, sőt örök büntetéssel fenyegezzék. A büntetéstől való félelem gyakran az elferdült és eltorzult lelkek jellemzője. Még ma is milyen borzalmas elképzeléseket állítanak néha a gyermekek elé, csak azért, hogy – például gyónási előkészületnél – a félelemből való hűséget felkeltsék bennük. Milyen lesz annak a gyermeknek az istenképe, akit így tanítanak imádkozni: Istenem, Te gyűlölöd a bűnt, szigorúan megbünteted... Mindezt akkor, amikor még ilyen értelemben súlyosan vétkezni nem is tud. Milyen kárt okozunk így a gyermeki lélekben

Abban a gyermekben, aki a maga módján szereti Istent, nem kell a félelemből való hűséget felkelteni. Az a gyermek, aki a pokoltól fél, nem tudja Istent szeretni.

Krisztus a legjobb barátunk és testvérünk. Azért jött, hogy megváltson minket, és Nietzsche mégis ezt mondja: „Bár a keresztények megváltottabbak lennének!”

Átmenet az önálló lelkiismerethez

Nyolc- kilencéves korában új fejlődési fokra jut a gyermek. Ez a megkülönböztetés kora. Megtanulja, hogy a jót és rosszat önállóan különböztesse meg. Ez egy olyan fejlődési szakasz kezdete, mely a serdülőkorban éri el tetőfokát és csak az ifjúkorban – persze vannak emberek akiknél sohasem – zárul le. Ez áttérés a heteronom (másoktól függő) lelkiismeretről, az autonóm (önálló) lelkiismeretre. Csak amikor ez a fejlődés megkezdődik, tanulja meg a gyermek saját maga megkülönböztetni, hogy mi a bűn, és mi nem az. Sőt csak ettől a kortól kezdve követhet el – teológiai értelemben – egyáltalán bűnt. Csak ettől kezdve vonható érte felelősségre. Ezért a modern lelkipásztori irányzat szerint a harmadik vagy negyedik általános iskolai osztály az első gyónás ideje. Így el lehet választani az elsőáldozási előkészületet az első gyónásra való előkészítéstől. A gyermek először járul a szent áldozáshoz, aminek egyetlen feltétele az Úr Jézus iránti szeretet és vágyakozás. Így a Nagy Vendég fogadásának örömét nem csökkenti a felelősség félelme, amelyet általában a gyermek még nem tud legyőzni.

Gyermeki döntés

A gyermek lelkiismerete lassacskán függetleníti magát a szülők mércéjétől. Később, még fokozottabban, másoktól is függetlenítenie kell magát, míg végre szabad és önálló lesz. E fokokat csak akkor érheti el, ha az első lépéseket megtette. A szülők segíthetnek ennél a lépésnél a gyermeknek. Az egyes döntéseket, melyek korábban még túl nehezek lettek volna számukra, a nyolc- kilencévesre már rábízhatjuk.

A kisgyermeknek az apja kezébe nyomja a pénzt, hogy dobja be a perselybe. Az első osztályosnak még tanácsolja, hogy zsebpénzéből mennyit adjon. Később ezt a gyermek már maga döntheti el.

A tízéves Mónika barátnőjétől mozijegyet kapott ajándékba. Ekkor váratlanul bejelentette magát délutánra Mónika keresztanyja, aki más városban lakik. Nagyon örült, hogy Mónikát ismét láthatja. Már majdnem megtiltottam neki, hogy moziba menjen, de azután jobbnak láttam, ha rá bízom a döntést. Csalódás volt számomra, hogy a mozi mellett döntött. Amikor éppen azon gondolkodtam, hogy miként közöljem a vendéggel Mónika döntését, lihegve jelent meg az ajtóban. Úgy látszik, útközben túljutott önmagán. Amikor a mozihoz ért, elajándékozta a jegyét és hazajött. Örült elhatározásának, és a legjobb hangulatban töltötte keresztanyjával a délutánt. Tilalommal elrontottam volna Mónika hangulatát, és megfosztottam volna a „hősies” elhatározás lehetőségétől.

Tehát még az sem elég, ha a gyermekre rábízunk egy-egy döntést, hanem fogadjuk is azt el, amennyire csak lehetséges, még ha nem is egyezik egészen a mi elképzelésünkkel.

Zuhogott az eső. Nagyon megkönnyebbültem, hogy Zsófi-val reggel elvittem az esőkabátját. Annál jobban meglepődtem, amikor úgy jött haza az iskolából, mint egy ázott ürge. Lódenkabátjából csurgott a víz. Haragosan kértem tőle magyarázatot.

– Tudtam, hogy nem fogsz örülni, ha így meglátsz, de Editen csak kötött kabát volt, rajtam meg mégis volt egy lóden. Bőrig ázott volna, pedig két hete még beteg volt. Úgy éreztem, oda kell kölcsönözni az esőkabátomat, még ha most össze is szídsz. – Nagyon megkönnyebbült, hogy nem kapott ki. Helyeselnem kellett magatartását: nemcsak a megázást vállalta, hanem a várható kikapást is, hogy lelkiismeretét kövesse. (A lelkiismeretét, és nem a hangulatát vagy kényelmét, mert akkor természetesen tiltakoztam volna.)

Kétféle mérték

A kilenc- tízéves gyermek felnőtt környezetének számolnia kell azzal, hogy nem veszik eleve tekintély számba őket. Az ilyen korú gyermekek már lelkiismeretüket nem csupán a

felnőttek példáján alakítják, mint azelőtt, hanem a velük való kritikai szembenállással is. Felülvizsgálják, bírálják a felnőttek értékrendjét, hogy megtalálják a magukét. Nem éppen nyájasak, hanem nagyon is kritikusok, és megvesztegethetetlenül igazságosak. Nekik feltűnik az, amit mi már régen észre sem veszünk: hogy milyen gyakran mérünk kétféle mértékkel.

Ha a gyerekek veszekednek, akkor azt akarják, hogy mindig nekik legyen igazuk; ha mi morgolódunk állandóan, akkor idegesek vagyunk. Ha a gyermek nem enged, akkor makacs; ha a felnőtt nem enged, akkor következetes.

Ha a tanuló írásbeli feladatát a szomszédjáéről másolja le, akkor megbüntetik, mert csalt. S talán éppen az a tanár, aki kollégái előtt azzal dicsekszik, hogy milyen ravaszul becsapta a vámtiszteteket nyáron, Olaszországból visszajövet.

Nap, mint nap tapasztaljuk, milyen nehezen megy a munka, ha fáradtak vagyunk. Ha a gyermek fáradt, könnyen a szemére vetjük, hogy kényelmes.

Félre ne értsenek, természetes, hogy nem támogathatjuk a gyermek veszekedését, makacsságát, csalását, kényelmességét, de magunknál se nézzük el az ilyesmit, mégha bármilyen „bölcse” köntösbe is tudjuk öltöztetni. A gyermekek ilyen értelemben nem „bölcsek”, de kritikájuk nagyon hasznos lehet a számunkra. Kár lenne, ha a mi példánkon tanulnák meg, hogy így is be lehet illeszkedni a környező világba.

Az önállósulás idején a lelkiismeret nagyon éber és finom.

Bűnbánat, jóvátétel, engesztelés

A lelkiismeret képzésével szoros kapcsolatban van a jóvátételre, az elégtételre nevelés is.

Az elégtételt gyakran összetévesztik a büntetéssel. Így a mindennapi beszédben gyakran emlegetnek „pénzbeli jóvátétel” helyett „pénzbüntetést”. A jóvátétel sokkal értékesebb, mint a büntetés. Aktivitás van benne, nem csak passzivitás. Elégtételt adok – a büntetést csak elszenvedem.

Gyermekeinket megbüntethetjük oly tettekért is, amelyeknek helytelenségét nem látják be. De elégtételt csak akkor adhatnak, ha a hibát már belátták és megbánták. Ezért előzi meg a lelkiismeretképzés az elégtételre nevelést, sőt a lelkiismeretképzés eredménye nagyon is megmutatkozik abban, hogy az igazi engesztelő, jóvátenni akaró lelkületet felébreszti-e. Az elégtétel megtérni-akarás és jóvátétel. Ezért a nevelésben jobb, ha jóvátételre szólítunk fel, mintha büntetünk valakit. A büntetés magában üzletszerűvé válhat. „Bevertem az ablaktáblát, megkaptam érte a pofont, ezzel kvíttek vagyunk.”

Egyik vendégünk minden gyereknek egy tábla csokoládét hozott. Erika mindjárt megette, Erzszi estére akarta hagyni. De amikor a régvárt élvezetre vetné magát, a csokoládé már nincs a helyén. Erika titokban eltorkoskodta. Erzszi felháborodott. Erika viszont megkönnyebbült, hogy felfedezték, – már két órája kínozták a lelkiismeret és a leleplezéstől való félelem. Azt várta, hogy az anyja összeszidja, és ezzel vége az ügynek. De nem így történt. Az anya csak annyit mondott: „Most találj ki, hogyan teheted ezt jóvá!” Most kezdődött csak a kínlódás. Erikának igen nagy áldozat volt, hogy a piros filctollra megtakarított zsebpénzén egy ugyanolyan tábla csokit vegyen Erzsinek.

A jóvátétel első lépése a bocsánatkérés. Gyermekeinket rá kell szoktatnunk, hogy hibáikat bevallják és bocsánatot kérjenek. Ezt nem érhetjük el kényszerítéssel. A kikényszerített bocsánatkérés, főleg kívülállók előtt, túl nagy megaláztatás lehet. Még gyűlölködő érzelmeket is ébreszthet, – talán épp az ellenkezőjét annak, mint ami arra vezethetné a gyermeket, hogy önként kérjen bocsánatot. Erre a bocsánatkérésre a szeretet és a hibák belátásából fakadó bánat vezet. Vannak gyermekek, akik inkább elharapnák a nyelvüket, semhogy bocsánatot kérjenek. Ennek az oka, többnyire nem a dac, hanem gátlás, amely éppen magát a gyermeket teszi a legszerencsétlenebbé. Számos anya nem lenne olyan tanácstalan hasonló helyzetben, ha tudna a mozdulatokból, a tekintetből olvasni, és azokat bocsánatkérésnek felfogni. Különben is a szülők

sem hibátlanok. A gyermekek ezt tudják. A szülők tekintélyét nem gyöngíti – sőt erősíti –, ha ők is készek adott esetben a gyermekeik előtt bocsánatot kérni. Ez segítené a gyermeket is a beismerésben.

A gyónás utáni elégtételt is a megtérés és a jóvátétel akarásaként kellene értelmezni. Nem csupán Isten előtt vétkezünk, hanem, mint az Egyház tagjai is. Ezért testvéreinknek is elégtétellel tartozunk. Ennek a magatartásnak már az első gyónástól kell gyermekeinkben fejlődnie. (Biztos, hogy ehhez az is szükséges, hogy a pap jól átgondolja az elégtétel kiszabását).

Hitünk egyik legmélyebb misztériuma a „helyettesítő engesztelés”.

Rita nagypénteken megkérdezte:

– Mit jelent az, hogy az Úr Jézus eleget tett bűneinkért?

– Emlékszel még, – kérdeztem – három héttel ezelőtt a nagymama kertjében letapostál egy kis facsemetét. Vad és vigyázatlan voltál, pedig tudtad, hogy ott nem szabad hancúroznod. Nagymama igen szomorú volt a kár miatt és amikor ezt észrevetted, sírtál. Hiszen te nagyon szereted a nagymamát! De a kárt nem tudtad jóvátenni. Akkor apu új fácskát vásárolt és elültette. Sokat fáradt ezzel a munkával, a szombat délutáni pihenése ment rá. Szívesen tette, mert így a nagymama megint örült. Ezt egyedül nem érhetted volna el. És mennyire megkönnyebbültél, amikor a facsemete megint ott állt. Milyen viharosan köszönted meg apunak.

Az emberek bűneikkel megsértik Istent, és egyedül nem tudják jóvátenni, mert Isten olyan nagy és mi olyan kicsinyek vagyunk. Mivel szeretjük Istent, szomorúak vagyunk, ha megsértjük Őt. Jézus tesz eleget helyettünk, mert mi ezt nem tudtuk megtenni. Nem volt ez Neki könnyű, de csak Ő képes erre, mert Ő az Isten fia. Megtette Atyjáért, akit szeret, és értünk is, mert minket is szeret. Ezért mi hálásak vagyunk Neki.

VI. Istennel a hétköznapiakon

A légkör

Mónika hazahozta egyik osztálytársnőjének emlékkönyvét. A gyerekek együtt lapozgatták. Találtak többek között egy olyan kesernyős mondást, amelyben az élet csillagóráiról van szó, amikor az ember magasan az élet „szürke hétköznapijai” fölé emelkedik. – Én ezt nem értem – mondta Jutka, – hiszen éppen a hétköznapiok a szépek! Várjak mindig néhány hétig, hogy jól érezhessem magam és addig pedig lógassam az orromat?

Nagyon örültem legnagyobb lányom kijelentésének. Úgy látszik pozitíven áll majd hozzá az élethez. Azok az emberek, akik szétválasztják a hétköznapiok terhét és az ünnepek örömét, többnyire vagy a múltban élnek, a szép órák emlékeiből, vagy a jövőben, előre örülve annak, hogy megszabadulnak a mindennapok egyhangúságától. Ezáltal nem tudják a jelent kialakítani. Elmennek az élet mellett. A „mát” mindennap meg kell élnünk. Ha erre képesek vagyunk, a hétköznapiok kötelessége is örömmé válik.

Miért van szükség erre a megfontolásra? Mert Istennel naponta találkozhatunk! Aki mindig a csillagórákat várja, annak az istenszeretet könnyen ünnepi foglalkozássá válik, és nem hallja meg szavát a hétköznapiakon.

Otto Betz írja: „Döntő fontosságú az, hogy a gyermek megtanulja az észlelt sokféle hang közül az Isten hangját kihallani. Éppen a mai profán világban kell Istenre ügyelnünk, mert Ő egészen halkán szól hozzánk... Ha mi a hétköznapiokon nem találkozunk Istennel, akkor kérdés, hogy a kimondottan szakrális világ által közelebb jutunk-e Hozzá?”

Bár a legtöbb iskolás gyermek napjának csak kisebb részét tölti a családban, mégis itt kell megteremteni számára azt a légkört, amelyben jól, és védettnek érzi magát, ahol tudja, hogy szeretik és megértik. Így válik a hétköznapi teher helyett örömmé, és így a hétköznapi is Istenhez vezet.

Az a gyermek, aki tudja, hogy minden bajával édesanyjához fordulhat, az az imáiban is bizalmasabban szól Istenhez, mint az, akinek ajkát már korán lezárta a szülők szigora vagy értetlensége.

Az a gyermek, aki otthon átéli a közös asztal meghittségét, könnyebben érti meg a szentmisét is, mint az Úr lakomáját, mint az akinek nincsenek ilyen tapasztalatai. Ezért tágabb értelemben a vallási neveléshez tartozik az is, ha a család arra törekszik, hogy közösen étkezzék és ne csak sietve, saját gondolataikba merülve egyenek az egyes családtagok. Éppen, amikor az asztal köré gyűlnek, – ami úgysem mindig lehetséges – akkor kellene mindenkinek a másikra figyelemmel lennie. Jó volna, ha kialakulna az asztalnál egy-egy beszélgetési téma. Ezzel szemben sok gyerek számára az étkezés az agyonnevelés ideje. (Ne beszélj, ha a felnőttek beszélnek! Fogd rendesen a kanalat! Ne tedd a könyöködet az asztalra! A burgonyát nem vágjuk késsel!) Ez nem felszabadító együttlét. Nem mintha én ellensége lennék annak, hogy megtanuljanak az étkezésnél illedelmesen viselkedni, – természetesen az enyéme is tudnak. De főleg azt kell megtanulniuk, hogy mindezekhez a többiek, a közösség miatt tartja magát az ember, mert a könyököm útban lehet a szomszédomnak, a csámcsogás zavarja a másik beszédét. Így az állandó figyelmeztetés szükségtelenné válik.

Kriszti vasárnap a szentmise alatt erősen figyelt egy fiatalembert, aki felajánlás után jött be a templomba és sietve ült le az egyik padba. Nem énekelt, nem imádkozott a többiekkel, látszólag nem vett részt semmiben. Áldozás után pedig elment. Mise után megkérdeztem Krisztit, miért figyelte olyan nagyon azt az embert.

– Hát – mondja – úgy viselkedett, mint néha a mi Ferink (Kriszti 15 éves testvére). Ő is sokszor akkor jön ebédelni, amikor mi már megettük a levest, bekapja az ételt, mintha egyedül lenne az asztalnál, és ha kész, már megy is. Apa ilyenkor azt mondja: neveletlen, nem tudja, hogyan kell viselkedni. Elhiszed, hogy a jó Isten is azt gondolta, hogy ez az ember nem tud viselkedni?

Ehhez hasonlóan a gyerek sok mindent, amit nap, mint nap a családban tapasztal, áttesz a vallási síkra, anélkül, hogy a szülőknek erről külön kellene beszélniök.

Ha egy család harmonikusan akar élni, akkor mindenkinek tekintettel kell lennie a másakra s kívánságait a másikéhoz kell szabnia. Egyszóval: ki kell alakítanunk a közösséghez való alkalmazkodás rendjét. Sok mindent jobb ha együtt csinálunk, mint egymás mellett. Csak ilyen tapasztalatok révén válunk a család élő tagjaivá.

Mint az Egyház tagjai is egy közösséghez tartozunk és felelősek vagyunk egymásért. Nem egymás mellett, hanem együtt jutunk közel Istenhez. Aki gyermekkorától átéli a család közösségét az az Egyházban is könnyebben megtalálhatja azt, és élő tagjának érzi majd magát.

Rita hittanóráról jött haza. Izgatottan közli:

– Az atya azt mondta, hogy készítsünk otthon májusi oltárt. Csinálhatok?

Később megérkezett Mónika. A negyedikesek nyugodt méltóságával így szólt:

– Az atya... – és mondja ugyanazt a feladatot.

– Nagyszerű – mondom –, Rita már hozzá is kezdett, te is segíthetsz neki.

De ezzel aztán pórul jártam. A nagy nem akart leereszkedni, hogy közösködjék a kicsivel. A kicsi pedig attól félt, hogy háttérbe szorul.

– És különben is – és ebben egyetértettek – mi külön oltárt akarunk!

Legnagyobb lányom éppen akkor jött haza és ezt meghallotta.

– De furcsák vagytok – szólt közbe –, talán a templomban is mindenkinek külön oltára van? És talán mindenkinek van saját Szűz Máriája?

Megerősítésül én is hozzáfűztem:

– Igen, mindnyájunknak egy Anyánk van az égben, amint a testvéreknek is egy édesanyjuk van.

– Különben nem is lennénk egy család! – mondta Rita.

Így kissé mélyebben megértették, hogy az Egyház is egy nagy család. Utána egyetértésben dolgoztak a közös feladaton.

A gyerekek azonban nemcsak a családi közösség tagjai, nemcsak testvérek. Igénylik, és szükséges is, hogy a szülők néha, mint külön személyiségekkel bánjanak velük. Ha a szülők értenek ahhoz, hogy mindegyiket saját adottságaik szerint neveljék, csak akkor tudják majd ők is a közösségen belül személyes képességeiket kibontakoztatni.

Az ikreknek mindig örömet szerzett, ha egyforma ruhában járhattak. Édesanyjuknak is így tetszettek leginkább. Ezért kissé megdöbbenette őt, amikor pár héttel a tanév megkezdése után mindketten vonakodtak felvenni az egyforma szoknyát és pulóvert. Néhány kérdés után kiderült: az osztályban már minden gyereket keresztnevéen szólít a tanítónéni, csak mi vagyunk mindig „Kovács”. Így talán már minket is meg tudna különböztetni. Az édesanya jogosnak találta kívánságukat. Nemcsak különbözőképpen öltöztette őket, hanem arra is megkérte a tanítónénit, hogy ültesse szét őket. Az ikrek öntudata ugrásszerűen emelkedett.

Az Egyház közösségében is mindenkinek a maga személyes, egyéni útján kell Isten felé haladnia. Mennél világosabban látja ezt valaki, annál jobban tudja a közösséget is szolgálni.

A beszélgetésről

Egyik leghatásosabb lehetőség arra, hogy a hétköznapiakat változatossá, elevenné és termékkennyé tegyük: a közös beszélgetés.

Ez egyszerű, csaknem köznapi megállapításnak tűnik, és mégis a tapasztalat azt mutatja, hogy nem is olyan könnyű a beszélgetést helyesen vezetni, úgy, hogy az ember az ember előtt megnyíljon, a másiknak adjon és maga is gazdagodjon. Mi felnőttek annyit beszélünk ma a párbeszédéről, és mégis olyan ritkán vagyunk képesek rá. Csak egymás mellett beszélünk, és nem egymással. Inkább magunkat akarjuk hallani és nem a másikat.

A beszélgetés képességét már a gyermeknél fejleszteni kell. A legjobb gyakorlótér erre a család. A beszédkészség nem jön, és nem marad meg magától. Sok akadály van: a mindennapi hajsza, mert senki sem ér rá a másik számára; az ingerek áradata, melyek a lakásunk legbensőbb zugáig hatolnak; a rádió zaja, a reklámok özöne, és a TV mellett nem alakulhat ki igényesebb beszélgetés.

Egymás rosszértelemben vett megszokása, hogy mindegyikünk azt hiszi, már eleve tudja a másik mit fog mondani. Unjuk egymást. Önzők vagyunk és egyikünk sem veszi magának a fáradságot, hogy a másik problémái iránt érdeklődjék.

Hogyan lehet ápolni a beszélgetést a házastársak, illetve a szülők és gyermekek között?

Azzal, hogy megtanulunk a másakra figyelni. Úgy, hogy a másikat meg akarjuk érteni, álláspontját felfogni. Úgy, hogy keressük azt a beszédtemát, amely mindenkit érdekel. Indítást kaphatunk erre egy könyvből vagy folyóiratból, mozi vagy TV műsorból, vagy egyszerűen a családtagok egy-egy élményéből.

Törekedjünk arra, hogy egy téma se maradjon ki a családi társalgásból. („Erről nem beszélünk!”) Ha vannak ilyen tabu-témák – például erotikus-szexuális, gyakran vallási témák is –, akkor a gyermek ezeket máshol beszéli meg, és nehezen talál ezekben megfelelő eligazítást. Az a vélemény alakul ki benne, hogy ezek a területek nem tartoznak a mindennapi élethez, a közösséghez, hogy ezekkel egyedül kell megbirkóznia. És ha nem bír velük, akkor elfojtások, gátlások jönnek létre ezeken a területeken, és nem tud az ember szabadon és tökéletesen kibontakozni. Ezért olyan nagy jelentőségű a fiatalok fejlődésében a beszélgetés. Ezért olyan fontos a vallási nevelésben is az, hogy

Istenről beszéljünk

Ilyen beszélgetés akkor jön létre, ha elég gyakran beszélünk a gyermeknek Istenről. A nehézséget az okozza, hogy Istent „élővé” tegyük anélkül, hogy „le tudnánk Őt írni”.

Ne nyugtalanítson bennünket az, ha a kisgyermek istenképe – egészen az első iskolaévekig – nagyon emberi. Ezeket az elképzeléseket erőszakosan nem rombolhatjuk le anélkül, hogy a gyermeket ne állítanánk túl nagy követelmények elé.

Amikor Rita egyszer azt kérdezte, hogy kell-e a jó Istennek ágy az égben, hogy aludni tudjon, azt válaszoltam:

– Nem, mert neki nincs teste. – Biztosan tovább is folytattam volna a magyarázatomat, ha a gyerekek fel nem kacag.

– De furcsán nézhet ki, ha a lába mindjárt a nyakából nő ki!

És most tagadjam a nyakat és a végtagokat is, anélkül, hogy valami foghatót nyújthatnék helyette? Jobb lett volna, ha csak azt mondom: Istennek nincs szüksége alvásra, akkor a testet kihagyhattam volna a témából.

Más szempontból, ha Istenről beszélünk, ez ne merevítse meg a gyermek képzeletét. Az egyetlen elképzelés, amit adhatunk Róla, az az, hogy Isten elképzelhetetlen, Ő egészen más.

Később Rita ezt hallotta a templomban: „Nagy Isten, dicsérünk Téged..” Mire megkérdezte:

– Milyen nagy az Isten? Mint a templomtorony? Erre a testvére:

– Nem, sokkal nagyobb!

– Akkor hát milyen, mint egy hegy?

Okulva múltkori tapasztalataimon, most óvatosabb voltam.

– Emlékszel, a múltkor milyen nagyon féltél, amikor elvesztettük egymást az áruházban. Tegnap pedig milyen nagyon örültél az új babának. Isten nagyobb a legnagyobb félelemnél és a legnagyobb örömnél. Nincs semmi, ami nagyobb Nála.

Tudtam, hogy ez a hasonlat is, mint minden más hasonlat sántít, de megpróbáltam a gyermek képzeletét elterelni a konkrét, mérhető dolgoktól.

A gyermek istenképe magától átalakul, ha a szülők helyesen és koruknak megfelelően beszélnek Istenről.

Amikor gyermekeink egyszer egymás között beszéltek Istenről, ezt mondta az ötéves:

– Olyan sugárzó arca van!

És a kilencéves:

– Olyan – azt hiszem –, mint egy fénygolyó! Nekem soha eszembe nem jutott volna ilyen leírás. Persze az arc emberi példa, és a golyó is nagyon tárgyi, konkrét hasonlat. De volt ezekben valami lényeges: a sugárzás – az öröm, a golyó – a tökéletesség, a világosság...

Gyermekeinknek ne annyira azt ecseteljük, hogy milyen az Isten, és hogy mit csinál, hanem inkább mutassuk meg nekik irántunk való szeretetét: az üdvösségtörténetet.

A gyermek és a Szentírás

Az üdvösségtörténet könyve a Szentírás. Így kell tekintenünk ezt, amikor a gyermekeknek a Szentírásból vagy a gyermekbibliából mesélünk vagy felolvasunk.

Ez az üdvösségtörténeti szemlélet tükröződik P. Cocagnac-nak az ószövetséghez írt bevezetőjében: „Ez a könyv a világ legizgalmasabb, legtitokzatosabb történetét mondja el. A nagy Isten egy kis népet választott ki magának, az izraelitákat. Velük közli, hogy szereti az embereket. Követi őket kanyargós utakon, és olyan dolgok történnek velük, amiket soha el nem felejtünk.”

Az újszövetséghez ezt írja: „Ez a könyv Isten ember-szeretetének, a szeretet történetének legnagyobb eseményét mondja el: Isten emberré lesz Jézus Krisztusban. Amit az Evangéliumok erről mondanak, az «örömhír» minden időkre. Mert nincs nagyobb öröm a világon, mint hinni Isten Igéjében, Szavában.”

A Szentírás nem mesekönyv. Nem helyes, ha a hatásos történeteket keressük ki, és egyénileg kiszínezzük, hogy érdekfeszítőbb legyen. Ami így megragad, az olyan ábrázolás, amely elsikkaszthatja az igazi mondanivalót. Inkább azt fontoljuk meg, hogy Isten mit akar nekünk és gyermekeinknek a Szentírás által mondani, és e szerint válogassunk. Így például a barátságot Jézus Lázár iránti barátságával, a felebaráti szeretetet „Az irgalmas szamaritánus” példabeszédével, a hitvalló bátorságot Szent István megkövezésével magyarázhatjuk meg. A Szentírás nem történelemkönyv. Nem a történelmi, hanem a teológiai igazságtartalom a fontos. Ezért értelmetlen csupán a történelmi helyzetekről vitatkozni. Gyermekeinkkel is ezt kell érzékeltetnünk amikor azt kérdezik: Igazán így volt?...

Zsófi hittanról jött haza.

– Most már tudom milyen lesz az utolsó ítélet! – mondja – olvastuk a hittanórán. És idézi: „A nap elhomályosul és a hold nem áraszt világosságot, a csillagok lehullanak az égről.” (Mt 24,29)

– Vagy pedig – elmélkedik a gimnazista Jutka – a föld nem fog már forogni és beleesik a napba, és akkor már nem lesz föld.

– Nem – erősködik Zsófi –, a csillagok leesnek az égről...

– Hát tudod, – mondja a nagy – ezt az Úr Jézus így magyarázta a tanítványoknak, hogy megértsék. Hiszen ők akkor még nem is tudták, hogy a föld a nap körül forog és ezért el sem tudták volna képzelni, hogy miként eshet bele a napba.

Zsófi ezt belátta, és nekem már semmit sem kellett hozzáfűzőm.

Ez olyan biblia-magyarázati, exegetikai szemlélet, amely már iskolás gyermeknek is érthető. A próféták, az Úr Jézus, az apostolok úgy beszéltek, hogy azt a maguk korában megértették, de olyasmint mondtak, ami örök érvényű. Mi a magunk korában küszködünk ennek a helyes megértéséért. Ehhez kérjük a Szentlélek segítségét.

A Biblia megértését úgy lehet előmozdítani a családban, hogy ez végül is rávegye a gyermeket arra, hogy maga is szívesen olvasson a Bibliából. Az elmondáson és felolvasáson kívül van a megelevenítésnek még sok más lehetősége is: A családi ima keretében felolvashatnak a gyermekek egy-egy szentírási részt, maguk között felosztva a szerepeket. A nagyhéten például a szenvedéstörténet egy részét. Így eleve válik mindegyiknek a maga szerepe. A beszélgetés egy-egy bibliai részeiről kivetülhet a gyermek rajzában is. A gyermekek gondolkozhatnak azon, hogy miként mondta volna el Jézus nekik ezt vagy azt a példabeszédet.

Ezt kipróbáltuk a szőlőmunkásokról szóló példabeszéddel egy olyan csoportban, ahol tízéves gyermekek voltak. (Mt 20,1-16)

A gyermekek meghallgatták a példabeszédet. El kellett képzelniük, hogyan mondta volna el azt az Úr Jézus az ő körükben.

Voltak, akik lerajzolták a szőlőmunkásokat. Az egyik gyerek munkásokat rajzolt futószalag mellett. Egy másik egy felvonulást. Az egyik kislány nagyon jól ragadta meg a példabeszéd értelmét. Az otthoni kertet rajzolta le ősszel. Az apa éppen a leveleket gereblyézi, és a három testvér vödörbe gyűjti azt. A nagyfiúnak nagy vödör volt a kezében. Saját magának közepes nagyságút rajzolt, míg a legkisebb testvérüknek egész kicsi vödröt. A ház ajtajában ott áll a mama három egyforma tábla csokoládéval a kezében és integet a gyerekeknek.

Végül sok bibliai hely igen alkalmas a dramatizálásra. A gyermekek szívesen játszanak színdarabot. Beleélik magukat a szerepükbe és így sajátosan bensőséges kapcsolatba kerülnek a megjelenített eseménnyel. Miért játszunk otthon, vagy a hittanórán mindig csak betlehemest, miért nem „kánai menyegző”-t, vagy „az asszonyokat az üres sírnál”, „a tékozló fiú”-t, a „királyi menyegző”-t vagy „az okos és a balga szüzek”-et?

Ha gondolkozunk Isten ígéről, ha beszélünk róla, ha képekben ábrázoljuk vagy előadjuk, egyre jobban elmélyülünk benne és ez előkészít az elmélkedő olvasásra és imára. A gyerek így megtanulja, hogy miként olvassa majd, mint felnőtt is a Szentírást, hogy az Isten ígéje termékennyé válják életében.

Beszélgetés Istennel: az ima

Ha Istentről beszélgetünk, az elvezet az Istennel való beszélgetéshez, az imádsághoz.

A kisgyermek megtanult szüleivel és szüleitől imádkozni. — Az iskolás gyermek imája legyen önálló és önmaga alkotta.

A rend – ami a kisgyermeknél feltétlenül szükséges támasz –, most már nem minden. Keretet ad ugyan, amely a tartalmat szilárdan összefogja, de legyen a keret rugalmas, hogy szolgálja és ne korlátozza a kibontakozó személyiséget. Tehát a rend – az ima idejében, az imaszövegekben, az imádságbeli magatartásban – támasz és nem korlát.

Napi imaidőként a reggel, a dél és az este kínálkozik. A kisgyermek ehhez szokott, amikor az édesanyja vele mondta a reggeli, az asztali és az esti imát. Ez a szokás segítségére lesz az iskolásnak is, hogy akkor se feledkezzék meg az imáról, amikor nem érzi közvetlenül annak szükségét. De a szokás csak addig támasz, amíg értelem tölti ki. Egy meghatározott időben elszajkózott ima rosszabb a semminél. Mert az ajkak imája a szív és a lélek részvétele nélkül nem ima. Minél idősebbek lesznek a gyermekek, annál inkább meg kell fontolnunk, melyik az imára legalkalmasabb időszak. Ez legyen a nap súlypontja. Ez különböző tényezőktől függ: az adottságtól – vannak esti és vannak reggeli emberek –, a családi körülményektől, – mikor van együtt a család, stb.

A) Az apa színész. Reggelenként utolsónak megy el hazulról, este általában csak akkor jön meg, amikor a gyermekek már alszanak. Ebben a családban a reggeli imának van elsőrendű helye. Mert reggel van együtt az egész család. Az asztal köré gyűlve közös imával és étkezéssel kezdik a napot. (Ebben a családban a körülmények miatt „angolos” reggelit esznek.) Este lefekvéskor a kicsinyekkel az édesanya imádkozik, míg a nagyoknál az esti ima már „magánügy.”

B) A családban reggel igen kell sietni. Az édesapa munkaideje nagyon korán kezdődik. A nagyobb gyermekek messzire mennek iskolába. Ha már végre a kicsik is elmentek, az édesanya hozzájuthat a fürdőszobához. Bár ilyen körülmények között nincs közös reggeli ima, mégis mindig azzal kezdődik a nap, hogy a jó Istenre gondolnak. Egy áhítatos keresztvetés a felkeléskor, majd induláskor az édesanya keresztet rajzol a gyermekek homlokára. Ez a család korán vacsorázik. Utána még beszélgetnek a nap eseményeiről. A közös esti imában összefoglalják az élményeket és kiértékelik azokat. Itt a nap megkoronázása és kicsendülése az ima. Nem mindig lehet együtt este az egész család, de aki nincs otthon, annak ez hiányzik és biztos pótolja egyénileg.

C) Megkérdeztük a családot, hogyan végzik az asztali imádságot. Azt mondták: „Régebben, amikor a gyermekek még kicsik voltak, az apa előimádkozott. Most mind közösen mondják. Minden hónapban egy másik családtag javasolhatja az asztali imát. Akinek egyedül kell étkeznie (korábban vagy később, mint a többiek), az keresztet vet.

Aki gyermekkorában rászokik arra, hogy megtalálja a legalkalmasabb időt az imára, és arra fekteti a hangsúlyt, az majd felnőtt korában is tudja ezt. Hány és hány felnőttnek van lelkiismeretfurdalása, mert megfeledkezik a reggeli és esti imáról, de arra nem gondol, hogy azért feledkezik meg róla, mert a számára legalkalmatlanabb időpontban akarná azt végezni. – Egy háziasszony például, talán reggel 8 és 9 óra között találhatna leginkább időt a jó Isten számára. Ekkor már mindenki elment hazulról és a házimunka még nem olyan sürgető. Vagy például egy dolgozó esetleg az utazási időt használhatná fel erre.

Ami az imaszöveget illeti, itt talán még fontosabb a rugalmasság, és az alkalmazkodóképesség. Hogy az iskolás gyermek a közösségben (család, templom) imádkozni tudjon, lassacskán sajátítson el bizonyos szóbeli imakincset, liturgikus imákat is: Miatyánk, Hitvallás és más miseimák, Úrangyala stb. ...

Az imák kiválasztásánál legyünk nagyon megfontoltak. Talán a következő elveket tarthatnánk szem előtt:

Az ima ne erőltesse meg a gyermeket sem időbelileg (hosszával), sem tartalmilag (értse meg). Az ima legyen igaz. Azt fejezze ki, amit a gyermek saját szavaival a maga módján is kimondana. Az imát csak imádkozva lehet megtanulni. Tehát, ha együtt imádkozunk és nem mint a leckét, amit könyv nélkül megtanulunk, felmondunk.

A kis szóbeli imakincs gyűjteménye mellett, legyen a gyermek arra is képes, hogy saját szavaival imádkozzék. Minél előbb van erre módja, annál hamarabb tanulja meg, hogy magát szabadon kifejezze.

Például egy ilyen esti ima így szólhat:

Köszönöm Istenem, ezt a mai szép napot. Köszönöm, hogy Kati a mandulagyulladás után megint iskolába jöhetett, és hogy egy szép éneket tanultunk. Délután kipróbáltuk az új labdát, nagyon jól ugrik! Kérlek, hogy a papa szerencsésen megjöjjön az autóval, és segíts, hogy holnap kevesebbet veszünk egymással. Bocsásd meg, hogy kinevettem Gabit, amikor leesett a fáról, de olyan furcsa képet vágott. Ez nem volt szép tőlem. Inkább segítenem kellett volna. Holnap elviszem neki a repülőmet. Amen.

Az a fiatal, aki a pubertás előtt nem szokta meg, hogy szabadon imádkozzék, aligha fog felnőtt korában szívből imádkozni, gátlások nélkül.

Csak aki szabadon is tud imádkozni, az tud a közösségen kívül is szívből imát mondani. Szeretteinknek sem előregyártott rímekben mondjuk el kéréseinket.

Nálunk valahogy így zajlik a családi ima: (gyermkeink még olyan korúak, hogy este csaknem mindig otthon vannak) Először egy szóbeli imát mondunk együtt. Gyakran változtatjuk a szöveget a gyerekek nyiladozó értelme vagy kívánsága szerint, illetve az egyházi évhez alkalmazva... Néha énekelünk. Majd csendben végiggondoljuk a napot. Régebben az apa vagy az anya kis megjegyzésekkel segített, most már erre nincs szükség.

Aztán mindenki a maga szándékával áll elő. Egy köszönet, egy kérés... A szülők is megteszik ezt a gyermekek határozott kívánságára. Néha a kicsik kérései nagyon önzőknek és mágikusoknak látszanak, de nem akarjuk korrigálni, hanem lelki fejlődésükre és a nagyobbak példájára bízunk, hogy a végén jámborságuk és ezzel imádságuk is ne énközpontú, hanem istenközpontú legyen.

Néha előfordul, hogy az egyik vagy másik azt mondja: „én ezt halkán akarom a jó Istennek megmondani...” – akkor egy pillanatig csend van, és senki sem érzi, hogy ez közösségellenes lenne. Sőt ez inkább átmenet az igazi személyes imába. A tapintat, a szülőknek sem engedi meg, hogy betörjenek a gyermekek „intimszférájába”.

Imánk egy közös könyörgéssel végződik. Néha vasárnap, vagy egyházi ünnepnap előtt az apa felolvass néhány sort a Szentírásból (esetleg a következő napi evangéliumot) és azt együtt megbeszéljük. A modern liturgiában ezt prédikációs beszélgetésnek neveznék.

Így egyes napok kiemelkednek a hétköznapiak közül. Reméljük, hogy ezek a rendkívüli esték akkor is közösek maradhatnak, ha majd gyermekeink nagyobbak lesznek és a napi családi közös ima már nem lesz megoldható.

Ha este egyszer-számra vendégünk van, akkor az illető maga dönti el, hogy részt akar-e venni az imaközösségben, vagy mással foglalkozik azalatt. Csak néző nem lehet. Aki nem vesz részt a közös imában, az zavar. Mert az ima beszélgetés Istennel és nem bemutató előadás.

Az imádságbeli magatartásra nincs séma. Minden olyan megnyilatkozás, amely előmozdítja az áhítatot, jó magatartás ima közben. Az egyik akkor koncentrálni jobban, ha fegyelmezi magát, pl. áll. A másik akkor tud szellemileg koncentrálni, ha testét teljesen elengedi, fellazítja, pl. ül vagy fekszik. A tiszteletet és készséget is nagyon különbözőképpen fejezhetjük ki.

A közösségben közös formát kell találni (mint a liturgiában is). A családban azt választjuk, ami nekünk a legjobban megfelel. Ez nem kell, hogy mindig ugyanaz legyen. Adventben talán körülüljük az asztalt, amelyen az adventi koszorú van, – húsvétkor a feszület előtt állunk. Természetesen a gyermekek nyugodtan és fesztelenül fekhethetnek az ágyukban is.

Hogy a kéztartás mit fejezhet ki, azt egyszer gyermekeimtől tanultam meg.

Napközben ketten nagyon veszekedtek. Amikor az esti imánál az asztal körül ültünk, egyikük megvallotta – látszott, hogy nagyon nehezére esik –, hogy ezt most nagyon sajnálja. Ekkor a másik spontán szétvette összekulcsolt kezét, hogy odanyújtsa testvérének. Mi is átvettük a mozdulatot, és egyszer csak valamennyien kézen fogtuk egymást. Ez biztos igazi jele volt imaközösségünknek. Ezt azóta néha tudatosan is megismételjük az imánál.

Így napi imánk bizonyos rend keretébe illeszkedik. Ez addig jó, amíg a rend rugalmas és az embert szolgálja. De az önmagában túl kevés volna. Kell, hogy az ima rendje odavezessen, hogy általa a gyermek eljusson a spontán imához is.

Istennek nincs fogadóórája. Amikor csak akarunk hozzáfordulhatunk. Hisz a gyermek is örömeiben, fájdalmában rögtön anyjához mehet, és nem kell, hogy megvárja vele az estét.

Ferit kórházba vitték vakbélműtétre. Kati látta, hogy anyja a kórházból jövet bement a templomba.

A család remek kirándulást tett. Hazafelé a gyermekek még tele voltak a sok szép élménnyel. – Istenem, köszönöm! – mondta az édesapa.

Egy szép élmény, egy kiállt ijedelem, egy új tapasztalat, egy rendkívüli találkozás, egy szép kép megtekintése, mind-mind arra indíthat, hogy spontán odaforduljunk Istenhez. Nem is kell, hogy ez kifejezetten ima legyen – így az egész életünk Isten felé fordul.

Ezen az alapon értelmezhető az egyik szent mondása: „Nem kell minden pillanatban imádkoznunk, de legyen minden pillanatunk imádság!”

VII. Istennel az ünnepnapokon

Az ünnepnapok épp úgy hozzátartoznak az ember életritmusához, mint az éjszaka a nappalhoz, az alvás az ébrenléthez, a pihenés a munkához. – Téves volna azt hinnünk, hogy a gyermeknek nincs munkanapja, s ezért nincs szüksége ünnepnapra sem. Először is, egy tanítási nap a gyermek számára éppannyi munkát, kötelességet, szabályokhoz való alkalmazkodást és talán ugyanannyi fáradságot jelent, mint a felnőttnek egy-egy munkanap. Ezért éppen úgy szüksége van a kikapcsolódásra, mint a felnőttnek. Ezenkívül ünnepelni nemcsak azt jelenti, hogy megpihenünk a munka után. Ünnepnapon – ha jól fel tudjuk használni –, fellélegzik az ember, megnyugszik, és ezzel önmagára és végül Istenre talál. Ez művészet, amelyet nemigen tanulhat meg az, aki azt nem élte át. Schol se érezhetjük annyira az ünnepnap és hétköznapi, a munka és szabadidő harmóniáját, mint az olyan családban, ahol tudnak ünnepelni. Az ilyen családból nőnek ki a kiegyensúlyozott, megelégedett, harmonikus, alkotó emberek.

Spontán ünnepek

Amikor erre alkalom adódik, legyen bátorságunk ünnepelni. A felnőttek számára sok minden magától értetődő. A gyermek számára akkor van ünnep, amikor az anya megragadja erre az alkalmat. A nagyvonalúság roppant gazdaggá teszi az életet. Tanuljuk meg a kis dolgok feletti, a másokkal együttörvendezés művészetét. Egy nagy családban számtalan olyan alkalom van, amelyből ünnepet lehet csinálni. Ilyenkor megszűnnek, feloldódnak azok a korlátok, amelyeket a közösség természetesen kényszerít az egyesekre.

Margit egyetlen gyermeke családjának. Pár hónappal ezelőtt költöztek ide hozzánk. Két hete találkozott először Frédivel a játszótéren. Frédinek öt testvére van. Amikor Margit ezt megtudta, kissé kétkedve mondta:

– Akkor te nagyon szegény lehetsz..., nyilván mindig mindent meg kell osztanod!

Frédi értetlenül nézett rá.

– Hogy-hogy szegény? Hiszen éppen az a jó, amikor hatan osztozunk egymással, így mindenkinek több jut! – És mielőtt még Margit kapcsolt volna, hogy szubjektív benyomása egészen logikátlan, Frédi folytatta:

– Tudod, nálunk mindig van valami. Mi folyton ünnepelünk. Szombaton Erzsi kapott ötöst számtanból, szerdán Emmi először kelhetett fel két heti betegség után, holnap meglátogatjuk Ernő keresztanyját, mert ezüstlakodalma lesz...

Meggyőzte Margitot. Úgy látszik, hogy Frédi szülei valóban értenek az ünnepléshez.

Azok a szülők nyitják meg gyermekeik szívét a szép és jó számára, akik az örömet nem racionálisan, hanem spontán és váratlanul osztogatják.

A vasárnap

„Isten a hetedik napon megpihent”. – Ez az isteni pihenés nem egy „mindent-elengedés”-t és „magárahagyás”-t, nem passzív tétlenséget, hanem alkotóerővel telt teremtő szünetet jelent. Ne hagyjuk, hogy a vasárnap egyszerűen reánk szakadjon, hanem hozzunk ki belőle valamit. Akkor gyermekeink számára sem lesz szabadidő probléma, és nem fognak unatkozni.

Olyan helyen, ahol iskolás gyermekek vannak, normális körülmények között a vasárnap hozza össze az egész családot. Ilyenkor lehet valami közös programot csinálni. A nap megtervezésében mindenkinek legyen része. Persze nem könnyű valamennyi kívánságot összeegyeztetni, teret engedni az egyénnek és a közösségnek. De így valamennyien megértik,

hogy a közös ügy sikeréhez mindenkinek hozzá kell járulnia, ha azt akarja, hogy neki magának is öröme legyen.

De a vasárnap nemcsak a mi napunk, hanem az Úr napja is. Ez nem azt jelenti, amit egyszer hallottam, hogy „a vasárnap egy részét az Úrnak áldozzuk.” Hiszen az ebédidőnk sem „áldozzuk” a közös étkezésre! Hanem a nap egy részét Istennel töltjük, mert szeretjük Őt, mert Ő a mi közösségünk, a mi családjunk középpontja.

Így nem kell még a vasárnapi szentmisét sem kötelességszerűen valamikorra betervezni, hanem tudatosan a nap kezdetére vagy végére tesszük.

A jó tervezés persze nem sokat ér, ha a gyermekeknek nem élmény a szentmise, hanem csak éppen átvészelik, talán még kissé unatkoznak is. Nekünk szülőknek kell önmagunknak feltennünk a kérdést, hogy mivel járulhatunk hozzá, hogy gyermekeink olyan intenzíven – amennyire erre képesek – vegyenek részt a szentmise cselekményében. A túl magas követelmények könnyen ellenszenvet váltanak ki. Amíg gyermekeink még kicsinyek ahhoz, hogy az egész misén, tehát az eucharisztikus lakomán is részt tudjanak venni, – vagyis első áldozásuk előtt –, ne kötelezzük őket a teljes vasárnapi szentmise hallgatásra. Ezt az Egyház sem teszi. Az idősebb gyermeket sem lehet erre kényszeríteni, ha egyszer vonakodik, és bár látja a többi családtag példáját, mégsem akar szentmisére menni. Más utat kell keresnünk arra, hogy felébresszük a gyermekben a részvétel vágyát.

Hogy valamiben részt akarjunk venni, ismernünk kell azt. Így tudniuk kell gyermekeinknek is, hogy mi történik az oltárnál. Az Oltáriszentség áldozati értelmét és az áldozati lakomát megmagyarázzák nekik a hittanórán. A családban kell ezt az ismeretet életté váltani. Már előző este – pl. az esti imánál – megbeszélhetjük a miseszövegeket. Egyszer az egyik olvasmányt vagy evangéliumot, máskor a könyörgéseket, vagy akár a szentmise állandó szövegének egy részét. Esetleg imánk egy részévé tesszük a Dicsőséget, a Hiszekegyet, némely prefációt, vagy a Sanctust, – ezek erre mind igen alkalmasak. Így a gyermeknek nem lesz minden új, amit a szentmisén hall. Már meglévő élményéhez kapcsolhatja ezeket.

A szentmise alatt szükséges, hogy a gyermeknek jó helye legyen, ahonnan mindent megfigyelhet, amit a pap csinál. Senkit ne zavarjon, ha néha halkán valamit kérdez és a szüleitől rövid magyarázatot kap. Mert van, amit rögtön meg kell magyarázni és nem lehet azt „későbbre” halasztani.

Ha lehet, vegyen a gyermek aktívan részt a szentmisében. Magát a belső részvételt nem érzi cselekvésnek. A jól kialakított gyermekmise az iskolások igazi vasárnapi istentisztelete. Látja és hallja mindazt, ami történik és amit mondanak, együtt imádkozik és énekel a többiekkel, – a prédikáció neki szól és nem megy el a füle mellett. Azok a szülők, akik nem erre az istentiszteletre mennek, mondassák el a gyermekkel, hogy miről szólt a szentbeszéd, így a prédikációt otthon, a beszélgetésben, tovább lehet fűzni.

Szerintem nem helyes, ha a diákmise után a templom kapujában képecskéket vagy hasonlókát osztogatnak. Lehet, hogy ezáltal megnövekszik a kis misehallgatók száma... de vajon azért jönnek-e el a szentmisére, hogy azon résztvegyenek, vagy hogy ott jutalmat kapjanak?

Ilyen értékelődést megdöbbenve éltem át az egyik nyáron. Egy faluban töltöttük a szabadságot. Csodálkoztam, hogy házigazdánk gyermekei vasárnaponként a szomszéd faluba mentek szentmisére. Több, mint félóra az út oda, míg a falu temploma csak pár percre van.

A nyolcéves kis parasztlány aztán megmagyarázta: Igaz, Oberdorf messzebb van, de ott többet ér a szentmise, mert utána kapunk egy szentképet és húsz képecskéért egy rózsafüzért!

Ha van arra lehetőség – és a gyermek már folyékonyan olvas és el tud igazodni a szövegek között –, egy jó misekönyv is hozzásegíthet a részvételhez. Persze az első iskolai években a lapozgatás, oldalkeresés és összehasonlítás, – vajon jó helyen nyitotta-e ki –, nagyon zavarhatná az áhítatot.

A gyermekek gyónásában gyakran visszatér ez a mondat: Szórakozott voltam a szentmisén. – Ha azt akarjuk, hogy gyermekeink örömmel és ne büntudattal vegyenek részt azon, – meg kell őket szabadítanunk ettől az aggálytól. Meg kell nekik magyaráznunk, hogy az „áhítat” ebben az esetben nem azt jelenti, hogy félórát vagy még tovább, kizárólag a jó Istenre gondolunk. Erre az apa vagy az anya sem képes. – Ezt az időt Istennel szeretnénk tölteni, vele beszélgetni, vele ünnepelni. Krisztussal résztvenni lakomáján és vele bemutatni az áldozatot. Hozzá akarjuk vinni minden gondunkat és gondolatunkat és nem a templomon kívül hagyni azokat.

„Amikor együtt vagyunk – mondta egy mama a gyermekének –, mindent együtt csinálunk. Beszélgetünk, tervezgetünk, ebben vagy abban a segítségemet kéred, együtt eszünk... és közben biztos nem felejtet el azt, hogy velem vagy.” Vajon Istennel ez másképp lenne? Milyen ferde foglaimaink vannak néha nekünk embereknek!

Az egyházi év ünnepei

Az élet folyamán a legtöbb profán ünnep, megemlékezés bizonyos eseményekről, jubileumokról. Így jellegük adott. Megünnepeljük a születésnapokat, házassági évfordulókat, ezüstszülinapi ünnepet, érettségi- és szolgálati évfordulókat...

Az egyházi év folyamán sok ünnep szintén egy meghatározott esemény emlékeztetésének napja. Itt mégsem az évfordulós jelleg a legfontosabb. Nem értettük meg az ünnep gondolatát, hacsak a néhány ezer évvel ezelőtti történet eseményekről akarnánk megemlékezni. Nekünk egy ilyen történet többet jelent, mert az üdvösségtörténet több, mint történelem. Biztos, hogy Jézus 2000 évvel ezelőtt emberré lett, de értem lett emberré.

Valóban 2000 éve a názáreti Jézust keresztre feszítették, de ez azért történt, hogy engem megváltson.

Ha tehát gyermekeinkkel a vallás ünnepeit üljük, ne a megemlékezést helyezzük a középpontba. Inkább azt fontolgassuk, hogy mit mond az ünnep nekünk, minden egyesnek és az egész családnak. Mit kíván Isten tőlünk személy szerint ezen a napon?

Az ünnep gondolatát a hittantanításon többnyire ismertetik. Ezt az ismeretet a szülőknek kell élővé tenni és a gyermekkel a gyakorlatba átvinni. Meg kell teremteni a kapcsolatot az ismeret és az élet között. A gyermek ezt nem tudja megtenni a szülők segítségével nélkül.

Íme néhány példa, hogy ezt a segítséget hogy képzelem.

Advent és karácsony

Krisztus irántunk való szeretetből ember lett. Igyekezzünk neki mi is megmutatni szeretetünket. Mint kisgyermek szegénységben született és elrejtettségben élt. Karácsonykor az Ő születésnapját üljük. Mit ajándékozhatunk Neki? Önmagunkat és szeretetünket! Hogy mutathatjuk ezt meg? Úgy, hogy megajándékozunk másokat és így örömet szerzünk nekik. Ezáltal az ünnepi előkészület nem a kapás, hanem az adás jegyében áll. Minél inkább távol tudjuk tartani gyermekeinket a karácsonyi vásár zűr-zavarától, annál inkább előtérbe léphet az ünnep gondolata. Az adventi koszorú mellett töltött estékhez szorosan hozzátartozhatnak azok az adventi délutánok, amikor barkácsolás közben együtt énekelgetünk.

A családi egység megsejtését fokozzák az ebben az időszakban egymás elől rejtegetett kis titkok is.

Minél nagyobbak lesznek gyermekeink, annál kevésbé kielégítő, hogy az Úr eljövételére való előkészületet csupán érzelmekben és hangulatokban éljük át. Eljövetele felszólítás számunkra. Lehet külön adventi jóföltételünk anélkül is, hogy szalmaszálakat helyeznénk a jászolkába. Néha együtt megyünk rorátéra.

A szentestét úgy kell kialakítani, hogy az ünnepi történések középpontja a kis Jézus, az emberré lett Istenfia legyen.

Először karácsonyi énekeket énekelünk vagy lejátszunk egy szép lemezt a jászolnál, felolvassuk a karácsonyi evangéliumot (Lk 2,1-14). Talán tudnak a gyerekek egy egyszerű betlehemes játékot vagy tanultak egy-két odaillő verset. (Semmi esetre sem érzélgős ünnepi költeményt vagy olcsó hangulatvadászó dolgot.) Csak ezután megyünk a karácsonyfához és nézzük meg az alatta lévő ajándékokat. Elég hosszú az este, nem kell sietni. A kicsinyek is fennmaradhatnak. A nagyok előtt még egy nagy öröm áll. Elmehetnek a szülőkkel az éjféli misére és ott aztán kiénekelhetik karácsonyi örömeiket: „Mennyből az angyal... Dicsőség mennyben az Istennek..”

Nagyböjt és húsvét

Krisztus a haláláig szenvedett értünk. Krisztus eleget tett bűneinkért. A helyettesítő engesztelés gondolata biztos nehéz a gyermek számára. Már másutt beszéltünk erről. Nem egyszerű a részvét és az együttlés szenvedés gondolata sem. A gyermek sokszor képeesebbnek tűnik a részvétre, mint egyik-másik felnőtt. De általában mégsem tud mással vagy másért szenvedni. Ehhez még nincs elég élettapasztalata. Viszont szívesen vállal magára másért valami nehezebb feladatot: egy munkát vagy szolgálatot. Gyermekünk a nagyböjti jófélételeiket is ebben az irányban keressék.

Gellért már negyedszer dobta át labdáját a kerítésen és így kárt tett a szomszédék virágágyában. A bácsi már nagyon haragudott emiatt. Gellértnek bocsánatot kellett volna kérnie, de ez annyira nehezére esett, hogy inkább otthagya volna a labdát. Ekkor húga vállalkozott erre helyette, Gellért pedig a kerítésnél szurkolt neki. Végre visszajött a kislány, látszott, hogy nem volt könnyű feladat neki sem, de nem mondta.

Erika naponta átvezeti első kishúgát a nagyforgalmú főútcán, mielőtt még villamosra szállna, hogy ő is iskolába menjen, a távoli gimnáziumba. Onnan a kicsike már egyedül is tovább tud menni. Ezzel Erika naponta megtakarít édesanyjának egy utat, bár neki így tíz perccel előbb kell indulnia, ami bizony nem csekélység, mert igen nehezére esik a felkelés. Eppen ezért a mama nagyon értékelte, amikor Erika a nagyböjt elején maga hozakodott elő ezzel az ötlettel.

Ebben az időszakban többet gondolunk az Úr Jézusra. Talán tartanak a templomban gyermekek számára keresztúti vagy más nagyböjti ájtatosságot...

N-családban a nagyböjt kezdetén az Úr Jézus kínszenvedéséről beszélgettek. A következő napokban a gyermekek megrajzolták a keresztút állomásait. A képeket kifüggesztették a gyermekszoba falára. Esti imánál mindig egy-egy stációról elmélkedtek. Az illető gyermek, aki éppen azt az állomást rajzolta, megmagyarázta azt, és a többi is hozzámondta, amit még gondolt. Aki odaillő éneket tudott, az javasolhatta annak eléneklését. Így az egész nagyböjten át a gyermekek maguk alakították ki az esti imát.

Minél nagyobbak lesznek a gyermekek, annál inkább résztvehetnek a nagyheti liturgiában is. A családban történő előkészítő beszélgetések lényegesen hozzájárulnak ezek megértéséhez, mert a nagyheti liturgia tele van mély szimbólumokkal: a kereszt, a gyertyák, tűz, víz... A gyermek először mindent alaposan megfigyel, és lassan megtanul a dolgok mögé nézni. Olyan képességre tesz szert, amely sok felnőttből hiányzik.

Krisztus legyőzte a halált! Feltámadt! Húsvét reggelének lényege ez az ünnepi öröm. A házban és kertben keresett és megtalált apró ajándékokat is ez az öröm ragyogja át.

Sok családban a húsvét reggel csúcspontja, a húsvéti reggeli az ünnepélyesen megterített asztalnál. Az asztal közepén ég a húsvéti gyertya, melyet ha lehet, a templomból hozott lánggal gyújtanak meg. Az apa elolvassa az evangéliumot (Mk 16,17-), az anya felvágja a megszentelt húsvéti kalácsot és a gyermekek odateszik a színes tojásokat.

Pünkösöd

Pünkösödöt megfelelően ünnepelni nem is olyan egyszerű. A gyermekek nemigen tudják felfogni az ünnep sajátos tartalmát. Hogyan juthat el a család az ünnep mélyebb megértéséhez? Tavaly így próbálkoztunk:

Pünkösöd előestéjén az esti imánál a Szentlélekről beszélgettünk. A gyerekek összefoglalták amit a hittanórán, a szentbeszédekben és otthon erről hallottak.

Mit mondott Jézus a Szentlélekről? – Mit mondtak az apostolok? – Mikor szállt le a Szentlélek az apostolokra? – Milyen más eljövetelel számolnak még be? – Hogyan ábrázolja az újszövetség a Szentlelket? (Galamb, láng, szélzúgás.) Legidősebb lányunk azt is tudta, hogy már az ószövetségben is volt szerepe a galambnak és a tűznek. Mikor jön el számunkra egyedileg a Szentlélek? Hogyan működik bennünk?

A válaszok csak vontatottan jöttek. Mindenki gondolkodott.

– Segít nekünk – (a kicsi szerint a tanulásban). Abban, hogy jók és kedvesek legyünk! – Amikor valami nehezett kell megtennünk. – Az imádságban! – Igen, Ő segít, hogy imádkozni tudjunk! (A nagylány) – hogy Istent megismerjük! – Hogy Őt szeretni tudjuk! – Ő működik bennünk, amikor Istent és egymást szeretjük, – foglalja össze az édesapa.

Elhatároztuk, hogy rajzolni is fogunk a Szentlélekről. A rajzok másnap reggel a szentmise után készültek el és nagyon különbözők voltak.

A legkisebb bérnőmálást rajzolt. A következő megfestette Jézus keresztségét a Jordán folyóban. Volt egy sok kivágott alakból összeillesztett kép arról, hogy a Szentlélek leszáll az apostolokra. A legnagyobb leány piros tűznyelvet festett fekete kartonra.

Az ebédnél piros gyertya díszítette az asztalt. Az esti imánál még a képeinkről beszéltünk, amelyek azután a pünkösdi időben a gyermekszobát díszítették.

Mindenszentek és halottak napja

Nehéz ezeket az ünnepeket megülni, mert a túlságosan sok profán szokás csaknem teljesen elfojtotta az ünnep gondolatát. Aki látta ezekben a napokban a nagy temető tömegeit, az nem tud szabadulni a gondolattól: sokszor sírjaink gondozásából presztizst csinálunk s közben megfélelkezünk halottainkról.

Mindenszentekkor örülünk, hogy Istennél segítőink és közbenjáróink vannak. Hogy a szentek életükben sikeresen fáradoztak azon, amire mi is törekszünk: Istent szeretni és Őt szolgálni. Ők sok mindenben példaképeink is lehetnek, ezért igyekezzünk életüket megismerni. Különösen közel áll hozzánk a védőszentünk.

Halottak napján főleg halott szeretteinkre gondolunk. Rájuk emlékezve gondozzuk sírjaikat. De ott nem „látogatjuk” őket. Reméljük, hogy a mennyei Atyánál vannak. Halálunk után mi is ott leszünk velük együtt. Ha még nem lehetnek egészen Istennél, akkor nagyon vágyakoznak utána. Imádkozzunk értük, hogy Isten hamarosan magához vegye őket dicsőségébe.

Otthon is imádkozunk értük. Ennek jeléül gyertyát gyújthatunk az esti imánál.

Személyes ünnepeink

Életünk határköveit sokszor, mint nagy ünnepeket üljük meg. Lelki életünkben is vannak ilyen határkövek.

Az első ilyen ünnepet még öntudatlanul éljük meg. Ez kegyelmi életünk kezdete.

Keresztség

Fontos, hogy a gyermekben tudatosítsuk a keresztséget, mert ez istengyermekségének kezdete, – és a keresztség napját mint ünnepet őrizzük meg emlékezetében. Ez azáltal sikerül a legjobban, ha a gyermek részt vehet kistestvére, vagy egy baráti család gyermekének keresztelőjén, ahová saját keresztelési gyertyáját elviheti és meg is gyújthatja azt. Mélyértelmű az is, ha keresztsége évfordulóin a reggelinél vagy az esti imánál a keresztelési gyertya ismét ég. Az iskolás már azt is érti, amit a keresztszülők akkor az ő nevében megígértek és a keresztségi fogadalom megújításakor (pl. nagyszombaton) ő maga is tudatosan elmondhatja.

A szentségi élet második nagy lépését a gyermek már tudatosan és személyesen ünnepelheti, ez az

Elsőáldozás

Először fogadhatja Jézust a kenyérszínben és először vehet részt a teljes szentmisén, mint lakomán az Egyház közösségében. Hívó családokban ezt az ünnepet sokszor már az iskola megkezdése előtt megünneplik. Ez az úgynevezett korai szentáldozás. Ha a szülők már korán felébresztették a gyermekben az Úr Jézus iránti szeretetet, akkor nem fosztják meg attól sem, hogy Vele egyesülhessen, mielőtt azt kívánja.

Erre a helyes időpontot nem lehet általánosan meghatározni. Maguk a szülők tudják legjobban eldönteni, hogy mikor van a gyermeknél igazi vágyról és nem csupán az utánzási ösztön kielégítéséről szó.

Én is szeretnék előremenni, mint a nagyok és kapni abból a kenyérből, amit ti esztek.

A „korai szentáldozás” kifejezés kissé félrevezető, mert mindig arra törekszünk, hogy a gyermek az első szentáldozását a neki megfelelő időben végezze el.

Barátnőm ötéves kislánya egyszer azt kérdezte:

– Én miért nem áldozhatok még, amikor én is biztosan szeretem annyira az Úr Jézust, mint te!

Erre szülei előkészítették az első szentáldozásra.

Ilyen zsenge korban az elsőáldozásra való előkészítés teljesen a szülők feladata. Ezért ez csak azokban a családokban lehetséges, ahol eleven a hit. Ott gyűjthet a gyermek elegendő tapasztalatot. Már régen eljárt a vasárnapi szentmisére és lassacskán megismertették vele, hogy mi is történik az oltárnál. Meg tudja különböztetni az eucharisztikus kenyeret a közönségestől, mint azt X. Szt. Pius pápa „Quam singulari” dekrétumában megkívánja. Tudja, hogy Jézus szereti őt és a maga módján viszonyozza is ezt a szeretetet.

Ennyi jártasság már elegendő előkészület. Ezek sokkal fontosabbak, mint az elméleti tudás, ami csak megterhelné a gyermeket. Amint az előkészítés, úgy az ünneplés is egészen családi jellegű legyen. A gyermek ebben a korban az Egyházat csak a családon keresztül értheti meg. Szép lenne, ha az elsőáldozási szentmisét a gyermek által is jól ismert pap mutathatná be és ő rendezhetne el mindent, zárt családi körben, esetleg otthon, a családi asztal körül.

Iskolás korban gyermekeink az elsőáldozást a plébánia hasonló korú gyermekeivel ünneplik. Bár itt az előkészítést a hitoktató végzi, a szülők mégis lényegesen hozzájárulhatnak ennek a szép napnak a megszervezéséhez és megrendezéséhez. Ebben az időszakban különösen fontos a szülők kapcsolata a hitoktatóval, mert a gyermeket lelkileg veszélyeztetné, sőt felőrölhetné, ha különböző irányba vezetnék.

Egyik órán a káplán a vendégvárásról beszélt a gyermekeknek. Az Úr Jézusra várás örömét akarta felkelteni bennük. A gyermekek szeméből azt olvasta ki, hogy ez sikerült is. Annál inkább csodálkozott, amikor észrevette Veronika könnyes szemét és lehajtott fejét. Amikor a többiek elmentek, a pap megpróbálta szóra bírni Veronikát: „A mama minden nap azt mondja: –

most igen jónak kell lenned... Egy elsőáldozó ezt nem teszi...” – aztán így folytatta panaszát Veronika: „Ez most nekem annyi nehézséget okoz... hogy tudnék örülni?”

Eddig csak azért volt rossz a lelkiismerete, mert nem tudott elég jó lenni, ehhez most még az is hozzájárul, hogy nem tud eléggé örülni... és Veronika terhe egyre növekszik. Ezt Veronika mamája könnyen elkerülhette volna, ha a káplán szándékát megérti.

Jézusra, a barátára és vendégre való boldog várakozást ne zavarja meg a túlzott aggályoskodás és az, hogy elérhetetlen erényekre serkentjük a kisgyermeket. Jézus, a kicsi szeretetét és törekvését várja, de nem egy „egészen jó” gyermeket. Mert ilyen nem létezik, amint gáncstalan felnőtt sincs. Az Élet Kenyere törekvésünkben segítség és nem tökéletességünk jutalma.

Magát a szentáldozás napját nyugalom és béke uralja, és ne a fölösleges figyelmeztetések, hogy mindenféle külsőségre vigyázzon. Ez nem is olyan egyszerű a mi korunkban, amikor a félreértett és tartalmától kiüresedett hagyomány e napból presztizskérdést, és az elsőáldozókból divatbábut csinált! Olyan korban, amikor az édesapáknak a kirándulásnál a megtett kilométerek – és az édesanyjának elsőáldozáskor a ruha és koszorú minősége és versenyképessége a fontos, a belső élmény csaknem lehetetlenné válik.

Ilyen körülmények között nem volna-e a hitüket igazán élő családoknak elsőrendű feladata az, hogy saját gyermekeik, azok barátai, és osztálytársai révén megérezzék a lényegét? Talán egy ebédre vagy uzsonnára szóló meghívás alkalmával, – esetleg a családok közös sétáján vagy kirándulásán adódhatna olyan beszélgetés, mely a gyermekeken keresztül a távollévő szülőket is elérhetné.

A várakozást se csigázzuk túl magasra. Sok gyerek keserűen csalódott már, mert ezt a napot, mint élete legszebb napját ecsetelték. Valami különösen magasztos érzésre várt, mely a döntő pillanatban nem következett be.

Az elsőáldozást még sok további fogja követni. Ez a nap nem a csúcsa, hanem a kiindulópontja szentségi életünknek. Csak kezdete az Úr Jézussal való kapcsolatnak, melyről reméljük, hogy életünk folyamán egyre érettebb és bensőségesebb lesz.

A legszebb ajándék, amit a szülők ezen a napon gyermekeiknek adhatnak az, ha teljesen velük ünnepelnek. Ez azt jelenti, hogy velük járulnak a szentáldozáshoz is.

Azoknál a gyermekeknél, akik már korábban voltak elsőáldozók (Frühkomunion), a szülők gyakran gondolkoznak azon, hogy gyermekeik a plébániai elsőáldozáson részt vegyenek-e vagy sem? A korai elsőáldozók a csoportos előkészítésen biztosan nem fognak unatkozni, hiszen időközben idősebbek lettek. Tudásuk most ennek megfelelően kiszélesedik, és az ünnepélyes szentáldozás a közösségben nagy élmény lesz számukra. Ne zárjuk ki őket ebből. Most tágul a keret. Ha a korai szentáldozás az egyház kis sejtjének, a családnak ünnepe, akkor most a gyermek a nagy közösségnek, az egyházközségnek lesz tudatosan a tagja.

Bérmálás

szentségi életünk következő magaslata. A bérmálás idejét az egész Egyházban törekszenek későbbi időpontra helyezni, mint az eddig szokásban volt.

„Az ember a gyermeki lét gyengeségeiből a felnőtt kor teljességébe érik. Az önállótlaniságból eljut az önálló felelősségérzetig, sőt oda, hogy képes másokról is gondoskodni. Így azt, aki a keresztségben újjászületett, a bérmálás felkészíti a kiteljesedésre, a krisztusi nagykorúságra. Ennek a szentségnek célja: hogy a megkeresztelt embert teljes értékű kereszténnyé alakítsa. A Szentléleknek, az Ő ajándékainak és karizmáinak mélyebb közlése arra képesíti a megbérmáltat, hogy Isten Országának egészen érett polgára legyen”.

Ez a szöveg egyértelműen kimondja azt, ami az Egyház tanításában magától értetődik, de a hagyományos gyakorlatban egyre inkább feledésbe merült.

A bérálás nem a gyermekek szentsége! Előfeltétele, hogy Krisztus mellett döntöttünk és készek vagyunk keresztény módra élni. Mindkettő csak érett emberektől, legfeljebb serdült ifjaktól várható el, de nem gyermekektől.

Ebből a szempontból nézve a bérmaszülők szerepe is új jelentőséget kap. A bérmaszülő megtestesítője nem az a „jóságos atyai” nagybácsi, aki a bérálás napját ünnepélyessé teszi és megfelelő ajándékról gondoskodik. Persze kellő mértékkel ezt is megteheti, de elsőrendű feladata az, hogy a serdülő emberke barátja és tanácsadója legyen, és ezzel közvetítő közte és Krisztus között. Ilyen segítő barát, ideálra, saját világképe kialakításában éppen akkor van szükség, amikor a fiatal ember az egészséges és szükséges fejlődés folyamán szüleitől egyre jobban elszakad.

Szép, ha a béráláson és a bérálás napjának megünneplésében az egész család részt vesz. Ez leginkább akkor lehetséges, ha a bérálás a saját, vagy egy közeli plébániatemplomban történik. Némely egyházmegyében a bérálást a szentmise keretében szolgáltatják ki. Ha nem így lenne, akkor is vegyünk részt reggel a szentmisén és vegyük magunkhoz Krisztust, aki erejével minden szentségben jelen van.

E nap családi megünneplésében fontos szerepet tölt be a közös étkezés, mert ez a család egységének szimbóluma. Az ünnepi jelleget nem az ételek különlegessége adja, inkább a szeretettel megterített asztal. A bérálmázó terítéke mellé tegyük oda a keresztes gyertyát is, mert a bérálás, a keresztség beteljesedése. Nem szükséges köszöntő beszéd sem. Helyette a terített asztal mellett folytatott beszélgetés – ahol mindenki szóhoz juthat – sokkal inkább egygyefferasztja az ünneplőket. Ilyen közösségben sokkal jobb eltölteni ezt a mélytartalmú napot, mint zajos parkokban, ahol semmi sem emlékeztet a Szentlélekre, legfeljebb a tarka léggömbökre festett galambok.

Bérmaszülők és szülők sokszor töprengnek a megfelelő ajándékon. Legalkalmasabb bizonyára a Szentírás szép kiadása, vagy egy modern ifjúsági imakönyv, – ha van. Épp így egyéb könyvek, amelyek segítik az ifjút, hogy eligazodjék a környező világban és, hogy kialakíthassa a maga világképét. Hányszor lesz a jó könyv hűséges barátunk, közvetítőnk más emberek felé, vagy értékes beszélgetések inspirálója. A „tizenévesek” többnyire szeretik a hanglemezeket. Választhatunk a modern ritmusú egyházi énekek, spirituálék, vagy más értékes zeneművek közül.

Évente visszatérő ünnepek

Az egészen nagyünnepek az életben egyszeriek. A kis ünnepek előnye, hogy mindig újra visszatérnek: születésnap, névnap, stb.

Egy-egy családban kialakulnak az ünneplés hagyományos szokásai. Ennek előnye, hogy a gyermekek előre el tudják képzelni, miként ünneplik majd meg névnapját vagy születésnapját. Növeli örömeiket, ha valami határozott dologra várhatnak.

Például, akinek születésnapja van, maga állíthatja össze az ünnepi menüt. Hetekig törheti rajta előre a fejét. Vagy a családi kirándulás célpontját mindig az ünnepelt határozhatja meg stb.

A rutinnak viszont veszélye is van, elnyomja az életet. Minden ünnepen legyen valami kis meglepetés is. Az egyik ajándék, a felkösztetés módja, az ünnepi ebéd csemegéje... Ez is növeli az örömet.

Ne feledkezzünk meg arról sem, hogy minden ünnepen kifejezzünk valamit a vallási magatartásunkból is. Például a hálát Isten iránt, aki eddig vezetett, és kérésünket, hogy oltalmazzon és irányítson a továbbiakban is bennünket.

A születésnapi tortán az évek számát kifejező gyertyák a hálát, a közepen égő piros gyertya, az „életgyertya”, kérésünket jelképezi. Akinek ez világossá vált, az szükségét érzi majd annak is, hogy háláját és kéréseit imádságban is megfogalmazza.

Névnapon a reggeliző asztalon álló keresztelési gyertya ugyanezt fejezi ki. Ezen a napon kérjük egész különösen a védőszentünk oltalmát is. A gyermekeknek annál több kapcsolatuk lesz a védőszentjükkel, minél több élmény fűzi őket hozzá. Csak az válhat eszményképpé, akit ismerünk. Talán sikerül felhajtani egy levelezőlapot, amely a szentről készült jó ábrázolás művészi reprodukciója, vagy a szent templomának fényképe. Sőt esetleg egyszer kirándulhatunk, vagy a vakációban elmehetünk élete vagy működése színhelyére is.

A családon belül azt is megélhetik a gyermekek, hogy egyformán szép, ha másokat ünnepelünk, vagy ha bennünket ünnepelnek. A titokzatos ünnepi készülődés éppen olyan öröm, mint maga az ünnep. Éppen ezért azt az alkalmat se mulasszák el a szülők, amikor a gyermekek őket ünnepelhetik. A gyermekek ekkor a legboldogabbak, még ha a szülőknek talán fárasztó is.

Nem olyan egyszerű „tovább aludni”, amíg az ágyhoz hozzák a reggelit, főleg, ha a konyhából már jó ideje gyanús csörömpölés hallatszik. – Vagy szívből megdicsérni a kisérséget elsózott vasárnapi pecsenyét és aztán még a könnyeket is letörölni, mikor a recept szerint készült bőlé a szőnyegre ömlik.

Sajnos az „Anyák napja” egyre sablonosabbá válik, és csak az üzleti forgalom növelését szolgálja. Nem is könnyű egy olyan ünnepet egyedileg megülni, amikor ezer és ezer iskolásgyermek ugyanazon a napon, ugyanazt a köszöntőt, ugyanolyan napra írva nyújtja át édesanyjának.

De a szülők házassági évfordulója minden családban felejthetetlen ünnep marad. Mert úgy igaz, ahogy egyszer legnagyobb lányunk mondta:

– Ma meg kell engednetek, hogy benneteket ünnepeljünk, mert mi lett volna belőlünk; ha ti nem házasodtok össze?

A házasság szentségét az esküvő napján a jegyesek szolgáltatják ki egymásnak. Ezt szeretetükkel és hűségükkel naponta megújítják. Mi sem kézenfekvőbb, mint hogy az évforduló napján ezt az Úr előtt is megteszik, és házastársi szeretetük látható jeleivel, a gyermekekkel együtt, Neki közösen hálát adnak. Egyik ilyen alkalommal a közös szentmiséről hazamenet, ezt súgta nekem legkisebb gyermekünk:

– Megköszöntem a jó Istennek, hogy apu téged vett feleségül, mert különben más apum lenne... és más testvéreim... és én is más lennék! Ez borzasztó volna!

VIII. „Kérdezd meg édesanyádat!”

Az apa szerepe a vallási nevelésben

Érdekes, hogy sok apa, aki komolyan kiveszi részét gyermekei nevelésében, egyes területeket ebből automatikusan kikapcsol. Ez az apai „tartózkodás” legtöbbször a vallási nevelésre is kiterjed. Úgy érzi, hogy ő ebben nem illetékes és erre nem köteles, hogy mindent átháríthat az édesanyára.

Misi el szokott menni apjával a postára. Szereti ezeket az utakat, mert ilyenkor a papa egészen az övé. Ezerféle kérdésére apja mindig tud válaszolni. Vagy még sem...? Mert mikor a templom előtt haladtak el és Misit az érdekelte volna, hogy kik azok a kőből faragott emberek a kapumélyedésben, apa azt felelte: „Ezt kérdezd meg anyától.” – Misi azt is szeretne volna tudni, hogy hol lakik igazán a jó Isten, a templomban vagy az égben. De újra csak ezt hallhatta: „Jobb ha ezt a mamától kérdezed!” – Misi csodálkozva raktározta el a fejében: apa majdnem mindent tud, csak éppen a jó Isten dolgaiban járatlan.

Az egész család az erdőben élvezte a napsütéses vasárnap délutánt. A papa tobozokat és fakérget keresgélt a gyerekekkel, majd azután egy tisztáson hancúrozott velük. Hazaérve amíg vacsorát készített a mama, a fakéregből hajócskákat barkácsolt a gyerekekkel. Ezek fáradtak és boldogok voltak. Apával tölteni egy délutánt, az nagyszerű! Mikor ágyba bújtak, a papa jó éjszakát kívánva, megcsókolta őket, aztán az ajtóból még visszaszólt: „Majd jön a mama és imádkozik veletek!”

A gyerekek gyűjtik a tapasztalatokat: ezt meg ezt lehet a papával csinálni, de imádkozni csak a mamával lehet.

Az az apa, aki azt gondolja, hogy a vallási nevelés nem tartozik rá és elég, ha azzal a mama törődik, kétszeresen téved.

Egyrészt: a vallási nevelés az apa feladata, akár tudatos ez benne, akár nem. Sőt mondhatni döntő szerepe van a gyermek lelki fejlődésében, mert az apa képe alakítja ki bennük az első istenképet. Azt a gyermekkori képet, mely később formálólólag hat az érett ember vallási magatartására is.

Akinek jóságos, megértő édesapja volt, akihez minden bánatában nyugodtan fordulhatott, sokkal inkább közeledik szeretettel és bizalommal a mennyei Atyához, mint az, akinek szigorú és megközelíthetetlen apja volt, akinek a büntetésétől állandóan rettegnie kellett. Az ilyen gyermek Istent, mint szigorú és büntető bírót képzei el. Félelem ébred lelkében iránta, nem szeretet. Az így kialakult istenkép, – mivel öntudatlanul keletkezik – később nehezen változtatható meg.

Másrészt nem elég, ha csak az anya nevel vallásosságra, az apa tartózkodása is nevel, de negatív értelemben. Példájából a gyerek leszűri: A papa nem vallásos. Ebből helyesen arra következtet: Tehát nem kell mindenkinek vallásosnak lenni. Ebből származik a kettősség, ami mindig fellép akkor, ha két nevelő, – mégpedig két szeretett személy – nem ugyanabban az irányban húzza a gyeplőt. Kinek van igaza? Kihez tartsa magát? Anyához, aki vele imádkozik és templomba megy, vagy apához, aki ezt nem teszi?... Nem is szükséges, hogy a szülők között véleménykülönbség mutatkozzék, talán egy véleményen is vannak abban, hogy gyermekeiket vallásosan kell nevelni, – mégis az apa távolmaradásának példája a család minden vallásos törekvésénél erősebben hat a serdülőre.

Ismerek egy apát, aki a családját minden vasárnap elviszi misére a templomba, de ő az istentisztelet alatt a presszóba ül be. Két hete azon kapta rajta a fiát, hogy szentmise alatt barátja biciklijével körözget a templom előtti téren.

– Tulajdonképpen mit képzelsz? – mondja az apa indulatosan – miért hozlak el téged minden vasárnap kocsival ide?

Mire a fiú flegmán:

– Hát lassan már én is felnőtt leszek!

Apja példáját úgy értelmezte, hogy az istentisztelet nem felnőtt férfiaknak való.

Ha a szülők egy véleményen vannak abban, hogy a vallási nevelés szükséges, akkor azt is el kell határozniok, hogy közösen fogják a gyermekeket vallásosan nevelni, – sőt azt is, hogy egyenként és közösen is a lelki életre törekszenek!

IX. Az élet kitágul

Megfontolásunk kiindulópontja az a tény volt, hogy a nevelés súlypontja a családban van. A másik fontos nevelési tényező, az iskola.

Minél idősebbek lesznek gyermekeink, annál döntőbb szerepe van kibontakozásuk szempontjából annak, hogy mivel töltik a szabad idejüket. A ki nem töltött szabad idő unalomra, eltompulásra vezet. A rosszul kitöltött szabad idő nagy veszélyeket rejthet. Megszámlálhatatlan példát olvashatunk erről napilapjainkban. A helyesen kihasznált szabad idő viszont az alkotó tevékenység forrása, a parlagon heverő tehetségek felfedezésének és kifejezésének eszköze lesz és ezáltal a szellemi és jellembeli adottságok kialakulását segíti elő. Ezért meg kell tanulnia a gyermeknek, hogy szabad idejét értelmesen használja ki. Ebben a felnőttek segítségére szorul. Ez a segítség közreműködés a jellemnevelésben és így előfeltétele a serdülő vallási kibontakozásának is. E téren jobb, ha a szülők csak ötleteket adnak, és nem kényszerítik rájuk a saját elképzeléseiket.

A sporttevékenység nemcsak a testet edzi, hanem az akaratot is (teljesítmény elérés), és önuralomra nevel.

Az alkotó tevékenységek, mint a rajz, a festés, az agyagmunka, felkeltik a képzelőerőt és megszüntetik a gátlásokat. Segítik a gyermeket abban, hogy megnyíljon mások előtt.

A zenével való foglalkozás (pl. megtanul valamilyen hangszeren játszani), megfelelő adottságok és kitartás esetén igen sok örömet szerez. A közös muzsikálás az összjáték szépségének öröme felül, megtanít arra, hogy másokhoz alkalmazkodjunk.

Minden egyéb komoly tevékenység, ami a szabad időt kitölti, végeredményben minden hobby (bélyegyűjtés, ásványgyűjtés stb.), ha állhatatosan kitartunk mellette, sok öröm forrása lehet.

Baráti kör

A serdülő gyermek egyre inkább arra vágyik, hogy szabad idejét a családon kívül tölthesse. Sok szülő aggódva figyeli a fejlődésnek ezt a fokát. Az önállósodást látva, félnek gyermekük elvesztésétől. Alaptalan az aggodalom. Éppen ez a családon kívüli alakulás szükséges ahhoz, hogy a fiatal el tudjon szakadni a szülőktől akkor, amikor ezt a természetes érési folyamat megkívánja.

Minél inkább kibontakozik a gyermek a szűk családi kötelékből, annál inkább belenő baráti körébe. Ez azonban ne egy akármilyen összeverődött banda legyen, hanem olyanok társasága, akik jó hatást gyakorolnak rá.

A további hitbeli fejlődése érdekében jó volna, ha ezek is hasonló gondolkodású fiatalok lennének.

A jó baráti kör nem konkurencia a családnak, hanem termékeny kiegészítés, a család és az iskola neveléséhez. Olyan feladatokat oldanak meg így együtt, amire a zárt család nem képes. Hasonló gondolkodású fiataloknak hasonló az érdeklődési körük és egészséges versengés fejlődik ki közöttük. Saját koruk jellemző életformáját így intenzívebben élhetik meg. Vonatkozik ez a vallási megnyilvánulásokra is, – főleg abban a korban – amikor a serdülő már kivonta magát a család vallási életéből.

Vannak „tizenévesek”, akik a családdal már nem akarnak szentmisére menni. Barátaikkal együtt viszont szívesen vesznek részt a vasárnapi szentmisén kívül, akár hétköznapi is azon – akkor és abban a templomban – ahová valamilyen sajátos ok vonzza őket.

Ilyen baráti közösségek rendszerint olyan családok gyermekeiből alakulnak ki, ahol a gyermekek már kiskoruktól jóban vannak egymással, vagy együtt járnak, vagy jártak iskolába és

a szülők is ismerik egymást. A pusztán lakóhelyi összetartozáson alapuló barátkozás nem biztos, hogy pozitív hatású. A baráti társaságot a sok jó közös élmény erősíti. Hiába beszélünk mi esetleg órák hosszat – bátorságról, segítőkészségről, ha azt hasonló korúak között nem tapasztalja (pl. kiránduláson, vitorlás- vagy biciklitúrán). Épp így közös vallási élményeik is lehetnek, ahol nem az élmények mennyisége, hanem a minősége a fontos.

Ha a fiatalok szívesen vannak együtt, élményeik mélyebben rögződnek. Amiért lelkesedünk, az nagyobb hatással van reánk.

Barátai között önállóságot tanul a gyermek. Nem akar ő sem „bólintgató János” lenni, aki mindig csak azt teszi, amit mások kitaláltak. Itt a baráti közösségben lehetőséget talál saját ötletei, cselekvőtevékenysége megvalósítására. Önállósul az ítélete és cselekvési módja. Meg lesz a maga szerepe kis társaságában, segítőkész lesz, sőt felelősséget is vállal esetleg másokért. Ez a felelősségérzet igen fontos foka a nevelésnek. Így válhat nagykorú kereszténnyé saját hivatása, egyházközsége, embertársai és az Egyház szolgálatára.

A jó baráti társaság alakítólag hat az egyesek személyiségére, főleg kezdetben. Később kialakulhatnak olyan értékes egyéni barátságok, melyre a fiataloknak éppen a fejlődésnek azon a fokán van a legnagyobb szükségük, amikor fejlődés-lélektani okokból a szülők szava egyre kevesebbet jelent számukra. Egy ilyen – esetleg pár évvel idősebb barát – mint fogható példakép állhat a gyermek előtt, és áthidalhatja a szülők és serdülők között fellépő feszültségeket, ha ügyesen áll hozzá.

Igen fontos tényező az is, hogy a szülők jól ismerjék és szeressék gyermekük barátait. Fogadják szívesen őket, legyen nyitott számukra ne csak a szívük, de otthonuk is. Váljék az eddig zárt családi kör nyitottá, mely gyermekeik mellé újakat fogad be. A fiatalok hálásak lesznek, ha észreveszik, hogy a szülők is fontosnak tartják az ő baráti összetartozásukat és jelenlétük nem terhes az otthoniak számára, sőt segítségükre is számíthatnak, ha igénylik („kaja”, túraterv, vagy vezetés stb.)

Az ilyen baráti kör nemcsak kiegészíti a családot, hanem ki is tágítja azt, s új színeket hozhat bele. Hány ötletet szerezhettek így a szülők, a gyermekek és a család ünnepeinek megüléséhez, közös játékhöz vagy barkácsoláshoz. Sőt indirekt módon hány nevelési tipp származhat így a baráti közösségből, melyet értelmes szülők elleshetnek.

Az új benyomások és tapasztalatok, melyeket a gyermekek így más családokból hazahoznak, megóvnak attól, hogy saját kitaposott utunkon megmerevedjünk, és nyitva tartják a családot új eszmék irányában.

Így a szülőket nem fenyegeti az a veszély, hogy saját fiatalkoruk stílusát akarják gyermekükre rákényszeríteni, mely minden bizonnyal hajótöréshez vezethetne.

Előretékinés

A keresztény család nevelési célja a vallásos, értékes, harmonikus személyiség kialakítása. „Mindaz, ami neveléssel elérhető, tehát amit tervbe vehetünk és megfelelő módszerekkel felébreszthetünk, még nem maga a hit, hanem csak az előtere annak.” (Otto Betz)

Ezt az „előteret” nekünk kell megteremtünk. A hit melletti döntést magának a fiatalnak kell személyesen megtennie, akkor amikor már az iskolát befejezte, a „tizenéveket” átlépte, sőt talán már a családtól is elszakadt. Ez az elszakadás – mely sokszor már az iskolás korban elkezdődik –, a szülőket nagyon fájdalmasan érinti. Ebből a szempontból még a testvérek is nagyon különbözők, adottság és hajlam szerint, és ezért egészen egyénileg kell őket kezelni. Hogy személyiségüket kibontakoztathassák, térre van szükségük. Ezt szószerint kell értenünk: saját „fal”, saját szobasarkok, – és ugyanez szellemi vonatkozásban is.

Már a gyermeknek is joga van intimszférára mind profán, mind vallási téren. Jogos gondoskodása ellenére sem szabad az anyának gyermekei fiókjában, leveleiben, naplójában és lelkiismeretében „kutatni”.

A rosszul értelmezett gondoskodás, az önzően szoros odaláncolása a családhoz, később az ifjú teljes elfordulásához vezethet és a szülőknek a legsúlyosabb csalódást okozhatja. Vagy pedig: önálló ember marad, sőt egy kissé infantilis. Mert a felnőttiség „kinőtséget” is jelent.

Ez a szükséges érési folyamat már az általános iskolás korban megkezdődik, de csak az ifjú korban fejeződik be teljesen. Már itt helyesen kell beállítani a váltókat. Csak aki átment ezen a folyamaton, az lesz önálló ember, és annak lesz érett a hite.